

Pavel Helebrand (1960)

Kytice

Hudební divadlo podle K. J. Erbena

LIBRETO	PAVEL HELEBRAND na motivy K. J. ERBENA
REŽIE	PAVEL HELEBRAND
HUDEBNÍ NASTUDOVÁNÍ	MAREK PRÁŠIL
PĚVECKÉ NASTUDOVÁNÍ	LENKA ŽIVOCKÁ
DIRIGENT	KAROL KEVICKÝ / MAREK PRÁŠIL
KONCEPT SCÉNY	PAVEL HELEBRAND
REALIZACE SCÉNY	BARBORA MACHÁČOVÁ, IVANA STUHLÍKOVÁ
KONCEPT KOSTÝMŮ	PAVEL HELEBRAND
REALIZACE KOSTÝMŮ	EVA JANÁKOVÁ, IVA KOPLOVÁ, JIŘINA RICHTROVÁ
SBORMISTRYŇE	LENKA ŽIVOCKÁ
CHOREOGRAFIE	JANA TOMSOVÁ
DRAMATURGIE	TEREZA POGODOVÁ

Osoby a obsazení:

KYTICE

K. J. ERBEN
MATEŘIDOUŠKA

Jiří Halama / Marek Prášil
Kateřina Dostálíková* / Patricia Janečková*
/ understudy Natálie Podškubková*

PŘEDNAŠEČKA
PŘEDNAŠEČ

Johana Habiballa* / Magdaléna Ostárková*
Vojtěch Botlík* / Jan Dunděra*

VRBA

PANÍ
PÁN
VRBA
VĚDMA
KNĚZ

Alena Karkošková* / Eliška Šlahařová*
Rastislav Širila* / *understudy* Jakub Kubis*
Iva Bartošová* / Zuzana Kantorová*
Jarmila Hašková / Dagmar Mimrová
Jan Drahovzal / Jiří Halama

VODNÍK

DCERA
MATKA
VODNÍK

Veronika Dohnalová* / Tereza Vašutová*
Soňa Jungová / Simona Mrázová
Ivan Dejmal / Daniel Grimm*

ZLATÝ KOLOVRAT

DORNIČKA
NEVLASTNÍ SESTRA
MACECHA

Patricia Janečková* / Hana Seidelová*
Kristýna Karpálová* / Bára Knopová*
Hana Fialová / Jana Kurečková
/ Petra Langerová

KRÁL

Tomáš Kura / Rastislav Širila*

STAŘEČEK Jan Drahovzal / Jiří Halama
PACHOLE Johana Habiballa* / Matyáš Walder*
KOLOVRÁTEK Vilém Berger* / Johana Habiballa*
/ Magdaléna Ostárková*
/ Elizabeth Višovanová*
SVATEBNÍ KOŠILE
MILÁ Zuzana Kantorová* / Nela Marková*
MILÝ Juraj Čiernik
UMRLEC Ivan Dejmal / Daniel Grimm*
KYTICE (EPILOG)
BABIČKA Daria Sikorová / Drahomíra Stržanovská
/ *understudy* Marie Košařová

*současní nebo bývalí členové Operního studia NDM

Účinkující členové Operního studia NDM:

Iva Bartošová, Vilém Berger, Vojtěch Botlík, Anna Bystroňová, Táňa Bystroňová, Michaela Cihlářová, Veronika Dohnalová, Kateřina Dostálíková, Jan Dunděra, Lucie Duráková, Kateřina Folvarčňá, Kristina Folvarčňá, Andrea Gajdečková, Barbora Gilligová, Johana Habiballa, Alena Halamková, Klára Horalíková, Vilém Honysz, Veronika Hrabovská, Jakub Jendřejek, Kristýna Karpálová, Klára Kníchalová, Bára Knopová, Klára Korbášová, Jana Kováčová, Marie Kubesová, Jakub Kubis, Barbora Kučerová, Anika Kuncová, Adéla Kyselá, Natálie Lubojacká, Barbora Majerová, Lukáš Marek, Nela Marková, Veronika Ondráčková, Magdaléna Ostárková, Patrik Ožana, Hana Paskudová, Magdaléna Ploskonková, Natálie Podškubková, Hana Seidelová, Martin Staněk, Barbora Sukatschová, Eliška Šlahařová, Magdaléna Šlahařová, Adéla Šlachtová, Daniel Tomáš, Barbora Valová, Elizabeth Višovanová, Klára Výtisková, Matyáš Walder, Jan Žabenský

Účinkující členové Pěveckého sboru města Klimkovic:

Alžběta Bártová, Halina Bártová, Marie Helebrandová, Jana Hustáková, Jana Lubojacká, Marie Košařová, Eva Kozubová, Anna Martiníková, Soňa Miková, Alois Neisar, Bohumil Neuwirth, Milada Neuwirthová, Štěpán Novák, Zdeněk Novák, Hana Petrová, Jana Řehánková, Vladimír Schejbal, Daria Sikorová, Jana Sýkorová, Anežka Švabíková, Hana Vožická

Dále účinkují sólisté instrumentalisté orchestru operety/muzikálu NDM – koncertní mistr Martina Smrčková

Premiéra 14. září 2014 v 16.00 hodin v Divadle Jiřího Myrona

Autorka kreseb na plakátu a v programu Iva Bartošová*
Fotograf inscenace Martin Popelář
Asistenti režie Tereza Pogodová
Josef Novák-Wajda
Andrea Krzystková
Slavomír Chmiel
Text sleduje
Představení řídí
Tajemnice souboru Barbora Chramostová
Produkční David Velčovský
Technický šéf Stanislav Muntág
Jevištní mistři
Mistr osvětlení Miloslav Novák, Petr Novák
Mistr zvuku Stanislav Dvořák
Mistrová vlásenkárny Otakar Mičoch
Mistrová garderoby Renáta Školoutová
Mistrová rekvizit Naděžda Vránková
Alexandra Václavíková
Šéf výpravy David Bazika
Vedoucí umělecko-dekoračních dílen Barbora Macháčová
Vedoucí výroby kostýmů Eva Janáková

Scénické dekorace vyrobily umělecko-dekorační dílny NDM.

Technolog – Ivana Stuchlíková, mistr čalounické dílny – Petr Missig, mistr malířsko-kašerské dílny – Jaroslav Macháč, mistr truhlářské dílny – Radomír Maschke, mistr zámečnické dílny – Milan Rous, mistr zbrojířsko-šperkařské dílny – Jaroslav Dovalil

Scénické kostýmy a doplňky vyrobily krejčovny NDM.

Mistrová dámské krejčovny – Iva Koplová, mistrová pánské krejčovny – Jiřina Richtrová, modistka-dekoratérka – Věra Siostrzonková

Tato inscenace vznikla ve spolupráci Ateliéru pro děti a mládež, Operního studia a souboru operety/muzikálu Národního divadla moravskoslezského.

Vznik této inscenace grantově podpořily statutární město Ostrava a městský obvod Moravská Ostrava a Přívoz.

Dvacet let
Operního studia NDM

Zárodek Operního studia NDM v inscenaci *Příhody lišky Bystroušky* se sólistkami Evou Dřízgovou a Erikou Šporerovou (foto Josef Hradil)

Dvacet let Operního studia NDM

Operní studio NDM. Dětské Operní studio. Nebo také Operní studio Lenky Živocké. Jen první z těchto názvů je oficiální, všechny tři však dnes lidé používají k označení souboru, který působí od sezóny 1994/1995 při Národním divadle moravskoslezském. Operní studio navštěvují děti a mladí lidé ve věku od 5 do 18 let. Pod vedením sbormistryně Lenky Živocké studují dětské sólové role a sborové výstupy do inscenací NDM, a tak získávají základní pěveckou a hereckou přípravu. Inscenací *Kytice* oslavuje soubor dvacet let své existence. Pojďme si připomenout, co všechno se za tu dobu událo.

Začalo to Bystrouškou

Vznik Operního studia ovlivnilo několik příznivých okolností. Tou základem byla zřejmě porevoluční atmosféra, která panovala i v českých divadlech a v níž se rodily nové projekty a navazovala spolupráce s umělci ze Západu. Do NDM byl tehdy pozván britský operní režisér David Sulkin, aby zde nastudoval Janáčkovy *Příhody lišky Bystroušky*. Premiéra inscenace, v níž titulní roli alternovaly Eva Dřízgová a Alina Farná, se měla odehrát v hukvaldské oboře a zahájit vůbec první ročník festivalu Janáčkovy Hukvaldy. Režisér Sulkin tehdy projevil přání, aby sbor lištiček nezpívaly dospělé členky operního sboru, jak tomu obvykle bývá. Přál si, aby lištičky představovaly děti. Proběhl proto konkurs, na němž bylo vybráno asi osm dětí, a začala příprava inscenace. A nyní je třeba zmínit další důležitou okolnost vzniku souboru, a sice tu, že korepetitorkou inscenace byla Lenka Živocká. Takhle vzpomíná na dobu příprav: „Já jako korepetitorka jsem měla za úkol připravit sólisty, dětský sboreček měl na starost sbormistr Ladislav Matějka. Ten ale k práci s dětmi neměl vztah, takže na každou plánovací poradě přicházely slovy: ‚Zbavte mě těch děcek!‘ Byly tři týdny před premiérou a děti stále nic neuměly. A tak se na mě šéf opery Luděk Golat obrátil s prosbou, abych s nimi jejich výstup nastudovala.“ Lenka Živocká nikdy předtím dětské interprety nevedla a ani na nic takového nepomýšlela. Jako matka dvou synů – mimochodem, oba se v současnosti věnují hudbě – mohla ale využít svých rodičovských zkušeností. Jak sama říká, práce s dětmi ji nadchla: „Nejvíce mě dostala první zkouška na jevišti. Pro mě už to bylo známé prostředí. Věděla jsem, co je režisér, co jsou tahy, světa, sólisti...

„Ale ty děti přišly na jeviště a byly jako u vytržení: ‚Jé, co je tam?! Co je tady?! Co je tohle?!‘ Pak zkoušel výstup nějaký sólista a děti na něj valily oči. Pak jim něco řekl režisér Sulkin. ‚Jé!‘ Pak dirigent Pinkas, který uměl být pěkně ostrý: ‚Co to tam zpíváš?! To je špatně! Jsi mimo rytmus!‘ A děcka jen zíraly. A já dodnes vidím ta jejich vyvalená očiska.“ Protože práce na *Bystroušce* šla dětem výborně, začala s nimi Lenka Živocká studovat ještě písně z Janáčkova cyklu *Lidové balady*. „V té době se dělaly předpremiérové koncerty a my jsme se rozhodli na koncertě před *Bystrouškou* s těmito písněmi vystoupit. Děti, které byly už oblečené ve svých kostýmech lištiček a žabáček, nastoupily na jeviště, zazpívaly a sklidily obrovský potlesk. To byl pro mě tehdy další velký zážitek.“

Proto když po premiéře *Bystroušky* přišel Luděk Golat s nápadem, že by ze skupinky účinkujících dětí mohl vzniknout stálý dětský soubor fungující při opěře NDM, a zeptal se Lenky Živocké, zda by jej nechtěla vést, neváhala ani okamžik. „Tehdy už v divadle běžel *Jakobín*, kde vystupovali členové Ostravského dětského sboru, ale tahle spolupráce byla pro obě strany nevýhodná a provázely ji různé komplikace. Zároveň se chystala premiéra *Carmen*, v níž také vystupuje dětský sbor. Šéf opery dobře věděl, že takový soubor najde v divadle okamžitě své uplatnění.“

Připravit děti na jejich výstupy není jen tak

Od začátku sezóny 1994/1995 začalo tedy při NDM pracovat Operní studio a korepetitorka opery Lenka Živocká si přibrala funkci sbormistryně. Děti pod jejím vedením nastudovaly sborový výstup v *Jakobínovi* a pustily se do *Carmen* a do opery Benjamina Brittena *Archa Noemova*. Na dvou posledně uvedených inscenacích spolupracoval nově přichozí italský dirigent Paolo Gatto. Byl tehdy Operním studiem nadšený a říkal, že v Itálii se s podobným souborem nesešel. Už dětské výstupy v *Carmen* byly poměrně náročné, ale Operní studio je zvládlo na jedničku. Proto když se v sezóně 1995/1996 připravovala Pucciniho *Bohéma*, bylo Lence Živocké svěřeno nastudování se všemi sboristy – tedy nejen s dětmi, ale i s dospělými. Jak vysvětluje, zapojit děti do výstupu dospělého sboru není jen tak: „Takovéto komplikované sbory, kde děti nezpívají jednotlivou melodii, ale vpadají a zapojují se třeba dvěma třemi slovy, jsou velice náročné na přípravu. To už musí dělat člověk, který s tím má

Broučci – členové Operního studia Lenka Wašniiovská a Rudolf Medňanský s Bohuslavou Návratovou
(foto Josef Hradil)

Josef a jeho úžasný pestrobarevný plášť – členové studia s představitelům titulní role Tomášem Novotným (foto Radovan Šťastný)

Záběr z inscenace *Archa Noemova*, jež byla uvedena pouze dvakrát, v amfiteátru hukvaldské obory (foto archiv NDM)

nějakou zkušenost. Slyšela jsem třeba o případu z jiného divadla, kdy v operní inscenaci vystupoval dětský sbor. Na zkoušce přišly děti na scénu, svoje měly nastudované, ale nevěděly, co je kolem, takže se do celku nedokázaly zapojit. Sbormistr musí vědět, jak takovou věc s dětmi nastudovat, aby do inscenace zapadly.“

Lenka Živocká to očividně ví, protože ani v *Bohémě*, která je v tomto ohledu mimořádně náročná, neměli členové Operního studia žádný problém. Od té doby už se takovýmto způsobem zapojili do celé řady operních, operetních a muzikálových inscenací. Za všechny jmenujme alespoň *Řecké pašije* Bohuslava Martinů (premiéra 2005), *Komedianty* Ruggiera Leoncavalla (premiéra 2008) nebo muzikály *Josef a jeho úžasný pestrobarevný plášť* (premiéra 2012) a *Evita* (premiéra 2014) Andrewa Lloyd Webbera.

V chrámu přírody

Nápaditý výběr titulů, ve kterých Operní studio NDM účinkovalo, byl do určité míry ovlivněn možností uvést inscenaci pod otevřenou oblohou na letním hudebním festivalu Janáčkovy Hukvaldy. Rozhodně tomu tak bylo u opery *Archa Noemova*, která zde měla v létě 1995 českou premiéru. Její autor Benjamin Britten si totiž stanovil podmínku, že dílo může být uváděno pouze v chrámu, a ostravští inscenační dostali výjimku jen díky argumentu, že budou hrát v hukvaldské oboře a že i příroda je přece chrám boží. A příroda jako by jim v tom sama dala za pravdu – diváci premiérového představení dodnes vzpomínají, jak v jeho závěru kroužili vysoko nad jevištěm dva velcí ptáci. Lenka Živocká zase připomíná, že se u této inscenace zrodila velmi zajímavá spolupráce mezi Operním studiem a dětmi z hukvaldské základní školy. „Režisér David Sulkin si tehdy přivedl několik asistentek-výtvarnic. Ty vedly na Hukvaldech dílny, kde hukvaldské děti vymýšlely a vyráběly kostýmy jak pro sebe, tak pro Operní studio. Všechny společně pak v inscenaci hrály zvířátka nastupující na archu, přičemž naše děti táhly zase pěveckou stránku sborových výstupů.“ Na tuto spolupráci studia s hukvaldskou školou pak navázal režisér Luděk Golat při přípravě inscenací *Midasovy oslí uši* britského skladatele Huga Colea (premiéra 1998) a *Ogaři* Jaroslava Křičky (premiéra 1999). A v areálu hukvaldského hradu zažila své oficiální premiéry i první díla, která pro Operní studio NDM vytvořil Pavel Helebrand.

Hlásí se skladatelé

Inscenační možnosti, které se v NDM založením Operního studia otevřely, začaly velmi brzy inspirovat také autorské osobnosti. Tou první byl Ladislav Matějka, ano, tentýž Ladislav Matějka, který předtím u *Bystroušky* prosil: „Zbavte mě těch děcek.“ V roce 1995 napsal podle knihy Jana Karafiáta operu *Broučci*, jejíž dětské role byly určeny právě pro členy Operního studia. Inscenace v režii Miloslava Nekvasila a pod taktovkou Václava Návrata byla vřele přijímána nejen publikem, ale přinesla souboru i první oficiální úspěch – na Festivalu českého hudebního divadla v Praze za ni Operní studio NDM získalo cenu Libuška. Kritik Josef Herman tehdy napsal, že právě dětské scény v prvním dějství „zásadním způsobem zvedají úroveň provedení“, přičemž oceněn není jen náročný pěvecký výkon, ale i herectví malých interpretů, kteří „jako by vystoupili ze stránek Karafiátova vyprávění“.

A vzpomínka Lenky Živocké? „Před začátkem příprav *Broučků* jsme uspořádali konkurz se záměrem najít chlapce pro roli malého Broučka. Konkurz proběhl, ale nikoho jsme nevybrali. Seděli jsme v místnosti a přemítali, co budeme dělat. Najednou se rozletěly dveře a dovnitř vpadl tatínek s malým blondatým synkem. Vysvětlil nám, že si spletli datum a teprve před hodinou zjistili, že se konkurz koná právě dnes. Malý Ruda tedy není dostatečně připravený, ale strašně by chtěl roli Broučka zpívat. To, jak moc mu na tom záleží, jsme ostatně za chvíli poznali sami. Když Ruda zpíval závěrečné tóny písně, z očí mu tekly slzy. Zpíval krásně a nám bylo jasné, že máme před sebou budoucího Broučka. Tak jsem se seznámila s Rudolfem Medňanským, který byl členem studia několik dalších let, vystudoval na ostravské konzervatoři a nyní se opernímu zpěvu věnuje profesionálně.“

V roce 1996 pak přišla první spolupráce s Pavlem Helebrandem – autorem, jehož osudy zůstaly s Operním studiem spojené až do současnosti. Začalo to vlastně už o rok dříve, kdy se skladatel obrátil na Lenku Živockou s prosbou, aby mu děti nazpívaly dvě písničky do inscenace *O pejskovi a kočičce*. „Hned při prvním setkání, když jsme natáčeli písničky do *Pejska a kočičky*, jsem zjistila, že Pavel píše hudbu, která je posluchačsky přístupná a zároveň neuvěřitelně působivá,“ říká Lenka Živocká. „Když jsem potkávala děti z Operního studia mimo naše zkoušky, zjistila jsem, že si ty písničky stále zpívají, a uvědomila jsem si, že v tom musí něco být. Děti nepřinutíte, aby

Ngoa-Ě – bajka Ovečka a vlci (foto Josef Hradil)

Hrajeme operu! – Kominíček (foto Martin Popelář)

dělaly něco, co je nebaví. Bylo prostě vidět, že ta hudba se dětem líbí. Proto jsem Pavla oslovila a navrhla mu, aby pro nás něco napsal. Když jsem se zmínila, že by to mohlo být něco, u čeho by se děti mohly trochu hýbat, zajásal zase on. Řekl mi, že celý život touží pracovat s dětmi, které by při zpěvu ‚nestály jako píky‘, ale které by se pohybovaly. Takže my jsme se tehdy opravdu velmi šťastně potkali.“ V následujících letech navázalo Operní studio NDM spolupráci s dalšími současnými skladateli – ať už tím způsobem, že nastudovalo již hotovou zpěvohru z jejich díla, nebo spoluúčastí na vzniku zcela nového autorského projektu. První případ zastupují hudební pohádky od Leona Juřici (*Princezna na hrášku*) a Juraje Čiernika (*Červená Karkulka*, *Perníková chaloupka*). Druhý způsob spolupráce s autory reprezentují dva velmi zajímavé projekty z posledních let. V roce 2012 oslovilo Lenku Živockou sdružení Bílá holubice, jehož doménou je taneční divadlo s účastí hendikepovaných tanečníků. Emotivně silné představení *Tvé světlo* bylo inspirováno verši indického básníka Thákura a hudební složku vytvořil mladý ostravský skladatel Michal Sedláček. O rok později se členové Operního studia potkali na jevišti s výraznou osobností české hudby, zpěvačkou, houslistkou a skladatelkou Ivou Bittovou v jejím autorském pořadu *Iva Bittová pro velké a malé děti*.

Rozmanité cesty za diváky

V předchozích odstavcích jsme se pokusili postihnout hlavní činitele, které od počátku určovaly náplň práce Operního studia NDM. Její struktura zůstává už po mnoho let stejná. První zkušenosti na jevišti získávají děti obvykle díky účinkování v inscenacích domovského divadla. Čas od času pak vzniká inscenace nebo koncertní projekt „s Operním studiem v hlavní roli“. Znamená to, že členové souboru ztvárňují ústřední postavy, zpívají sóla, prostě jejich pěvecké a herecké výkony jsou základem celého představení.

Mezi těmito počiny můžeme vysledovat dvě dramaturgické linie. První z nich tvoří inscenace již existujících zpěvohr a oper, které jsou buď přímo určeny, anebo se alespoň dobře hodí pro dětské interprety. Větší část těchto inscenací připravil se studiem režisér Luděk Golat a za jejich vrchol můžeme považovat *Kolotoč* z roku 2008. Jedná se o poetickou dětskou operu skladatele Václava Trojana o kouzelném kolotoči, který dětem, jež na něm usnuly, splní tajné cestovatelské

sný. Trojanovo dílo nebývá uváděno často, protože vyžaduje početný a hlavně kvalitní soubor dětských interpretů pro sólové i sborové role. Lenka Živocká tehdy přípravě věnovala celý rok. A její trpělivá práce přinesla ovoce. Jak dnes vzpomíná, „děti měly své party dobře zažité, takže na jevišti podávaly suverénní výkony. Velmi často se stávalo, že jim při děkovačce nadšeně tleskali kromě diváků i jejich dospělí kolegové na jevišti.“

Vysokou úroveň potvrdili členové studia i při práci na další – zatím poslední – inscenaci spadající do uvedené dramaturgické linie. Bylo to nastudování díla Benjamina Brittena *Hrajeme operu! – Kominíček* pod taktovkou Jana Šrubaře a režijním vedením Lubora Cukra. Kritik Jiří Urban po premiéře napsal: „Na jednotlivých dětských výkonech je nutné ocenit precizní výslovnost, dokonalou intonační jistotu a muzikálnost, které řadí Operní studio NDM k absolutní české špičce.“

Druhou dramaturgickou linii zastupují počiny, u nichž dílo vzniká společně s nastudováním za tvořivé účasti členů studia. Právě takové jsou hudebně dramatické projekty Pavla Helebranda.

S Pavlem Helebrandem

Lenka Živocká říká: „Myslím, že spoustu věcí, které v současnosti děti z Operního studia umí, by bez něho neuměly. Protože on po nich požadoval něco naprosto jiného než běžní režiséři. Obvykle režisér přijde a řekne: ‚Ty uděláš to, ty uděláš tohle, ty přijdeš zprava, ty zleva, ty přineseš tohle a ty tohle...‘ Udělá prostě základní schéma a pak samozřejmě dohlíží na to, jestli to dělá dítě správně a jestli má správný výraz. Ale moc času tomu většinou nevěnuje. Protože u klasických operních inscenací je zkouška s dítětem vymezen poměrně krátký čas a režisér musí pracovat s dalšími, většinou důležitějšími interprety. Takže děti instruuje spíše způsobem: ‚Tady zrychlil! Pozor, tady si to pohlídej!‘ a to je vlastně všechno. Kdežto Pavel pracuje úplně jinak. Pochopitelně to trvá déle, ale Pavel chce po dětech, aby byly tvořivé a aby přinášely své vlastní nápady, což je dětem přirozené. A tenhle přístup je podle mě hodně důležitý. Děti se rozvíjejí různou rychlostí, některým to trvá dlouho, jiné se otevřou hned... V Operním studiu se vlastně děti setkávají se dvěma rozdílnými typy práce, mají možnost sledovat jak práci usilující o dodržování vymezené struktury, tak tu tvořivou. Někomu vyhovuje více první typ a někomu zase druhý.“ Helebrandovy inscenace se obvykle nehrají jednu sezónu. Hned první

Kolotoč – Lucie Juráková jako Hoch na koni a další členové Operního studia jako Klokánci (foto Josef Hradil)

Noga-Ě – Operní studio a Jiří Halama jako Lišák (foto Josef Hradil)

Ngoa-É – Adina Bálková a členové Operního studia NDM ztvárňují Páva (foto Josef Hradil)

Jako ovečky v inscenaci *Jesličky svatého Františka* (foto Werner Ullmann)

hudebně dramatické dílo *Jesličky svatého Františka* se hrálo s přestávkami od roku 1997 do roku 2012, a stalo se tradiční součástí ostravských Vánoc.

V recenzi na *Jesličky svatého Františka* Ladislav Knižátko v roce 1997 napsal: „Spontánnosti a přesnému dotažení akcí ze strany účinkujících dětí se dostává profesionální opory ze spolupráce účinkujících sólistů. Jiří Halama (sv. František), Tereza Halamová (sv. Klára), Karel Čepecký a Dalibor Hrda (v rolích Čerta a Sedláka) svým pochopením pro postižení potřebné atmosféry a subtilnost scénického projevu umožňují, aby poselství tohoto osobitě pojatého mirákuľa mělo náležitou odezvu u svého obecenstva.“

V roce 2000 při přípravě muzikálu *Čarodějnice z Babí hůry* se k tvůrčímu týmu Helebrand–Živocká–Halama připojila Tereza Pogodová jako dramaturgyně a asistentka režie v jedné osobě a v tomto složení tým pracuje dodnes. Dívky ze studia během zkoušení přímo ovlivňovaly své role i výsledný tvar inscenace, včetně kostýmů a masek.

Narůstající zkušenosti tvůrčího týmu i dětí se naplno projevily v následující samostatné inscenaci Operního studia NDM *Ngoa-É*. V recenzi na jedno z představení napsala v roce 2007 Eva Kotarbová: „Z Helebrandova pramenu života a fantazie vyvěrá radost, láska a naděje, ale také bolest a žal. *Ngoa-É* je prosycené smutkem i optimismem. Nutno zdůraznit, že Pavel Helebrand je zároveň libretistou a režisérem inscenace. Tato symbióza dala vzniknout myšlenkově i scénicky ucelenému představení, které může diváka překvapit geizírem nápadů, směřujících ke konečnému cíli: k nadšenému vyjádření obdivu k přírodním živlům, světu a vesmíru a všemu, co tyto danosti obsahují a ovlivňují. (...) Výjimečné představení vznikalo v úzké spolupráci autora s dětským Operním studiem. (...) Tentokrát nešlo jen o nastudování už napsaného partu, ale o přímou tvůrčí spolupráci, kdy podněty dětí byly často zdrojem Helebrandova komponování. Mnohdy ho přivedly také k režijním postupům, jejichž výsledkem je nekřečovitá spontaneita hereckého a pěveckého projevu všech účinkujících. V inscenaci vystupuje až na šedesát dívek a chlapců, které díky profesionálnímu vedení sbormistryně Lenkou Živockou dobře zvládají sbory i sólové árie. Protože výkony umocňuje nadšení, pramenící z podílu na tvorbě inscenace, je výsledek pro diváka balzámem, který dává zapomenout na jindy prožitá divadelní klišé.“

V následujících letech se Operní studio podstatnou měrou podílelo na realizaci několika děl, která jejich autor Pavel Helebrand označuje jako „polysouborová“.

Tento termín má vyjadřovat, že do provedení díla se zapojuje několik hudebních souborů různých typů, z nichž každý obohacuje inscenaci svou osobitou zvukovostí. V důsledku dramatického dění se ve vrcholných pasážích díla všechny soubory setkávají v čase a místě, přičemž si každý zachovává smysluplnou, samostatnou horizontální linii. Výsledkem je mnohohlasá, vrstevnatá tkáň těchto polyfonně se střetávajících celků. Do této skupiny děl patří koncertní projekt *Balady* z roku 2008, velikonoční chrámové oratorium *Evangelium podle houslí*, jehož ostravské nastudování mělo premiéru v roce 2009, a vánoční scénické oratorium *Jezulátko* z roku 2012. V rámci těchto realizací spolupracovali členové studia například s Jiřím Pavlicou a Hradišťanem, dětskou hudeckou muzikou Iskérka, Pěveckým sborem města Klimkovic, Pěveckým sborem Gymnázia v Olomouci-Hejčíně nebo orchestrem Janáčkovy konzervatoře. V očích Pavla Helebranda se zvláště důležitá jeví spolupráce studia s klimkovickým pěveckým sborem, při níž se v časoprostoru hudebního díla pravidelně setkávají zástupci nejmladší a nejstarší generace.

Za další styčný bod činnosti Operního studia a Pavla Helebranda můžeme považovat hudebně pohybový projekt zdravých a hendikepovaných s názvem *Eia Gaia!*, který skladatel vede od roku 2008 při Múziké škole v Ostravě – Mariánských Horách. Podoba jednotlivých vystoupení tohoto projektu se totiž rodí přímo na zkouškách, za tvůřivé spoluúčasti všech přítomných, čímž *Eia Gaia!* důsledně navazuje na inscenaci *Ngoa-É*. V některých představeních projektu navíc spoluúčinkovali i členové Operního studia.

Zatím posledním výsledkem spolupráce Operního studia NDM a Pavla Helebranda je inscenace *Kytice*.

Trocha statistiky

- Za uplynulých dvacet let nastudovali členové Operního studia NDM 12 hudebně dramatických inscenací, v nichž ztvárňovali ústřední postavy.
- Účinkovali přibližně v 50 inscenacích domovského divadla. Byly to především opery, operety a muzikály, ale objevily se mezi nimi také inscenace baletní (*Louškáček*, *Spartakus*, *Labutí jezero*) a činoherní (*Pán Polštářů*, *Maryša*, *Válka s Mloky*).
- Své party zpívali v pěti jazycích – kromě češtiny to byla italština, němčina, francouzština a slovenština.

Jako panny moudré a pošetilé v *Evangeliu podle houslí*
(foto Werner Ullmann)

Jezulátko – sbormistryně Lenka Živocká s nejmladšími dětmi
(foto Werner Ullmann)

Operní studio vítá tři krále v inscenaci *Jezulátko*
(foto Werner Ullmann)

- Připravili si několik koncertních programů k různým příležitostem. Již dvakrát nastudovali kantátu *Otvírání studánek* (poprvé ve spolupráci s Radovanem Lukavským a podruhé s Alfredem Strejčkem) a spolu s dětským sborem z Hirošimy a Ostravským dětským sborem vystupovali na koncertě k 50. výročí svržení bomby na Hirošimu.
- Tisíce hodin, které věnovala vedení Operního studia Lenka Živocká, se přesně spočítat nedají. Nejde totiž jen o čas strávený na zkouškách a představeních, ale také o čas strávený plánováním, organizováním a telefonováním. Je až neuvěřitelné, že všechny tyto činnosti vykonávala po celou dobu jediná žena, která se navíc prvních šestnáct let souběžně věnovala náročné profesi korepetitorky opery. Snad jí pomáhal její dar absolutního sluchu, láska k hudbě, osobní energie a také to, že si uchovala citlivost dítěte.
- V současné době je studio rozděleno na čtyři sekce – tzv. přípravku, operní studio v užším slova smyslu, komorní sbor a „devítku“, chlapeckou součást studia čítající devět chlapců zpívajících v mužské hlasové poloze.

279 hlasů

Operním studiem NDM prošlo od jeho založení 279 dětí. Některé zde pobýly třeba jen rok nebo pár měsíců, jiné setrvaly i deset let. Ale všechny bez výjimky prošly rukama, či spíše bystrými ušima sbornímkyně Lenky Živocké. Každému z těch 279 lidí věnovala Lenka Živocká pozornost a každému se snažila vštípit základy správného zpěvu. V tomto ohledu jí byl vždy oporou její manžel Jiří Halama, člen opery NDM a pedagog zpěvu, který čas od času navštěvuje zkoušky Operního studia a pomáhá jeho členům se zvládnutím pěvecké techniky. Nejde však pouze o hlas! V proměnách času sdílí Lenka Živocká se „svými dětmi“ i jejich radosti a starosti. I když většina z těch 279 „mládat“ už dávno „vyletěla z hnízda“, Lenka Živocká se stále zajímá o jejich osudy. Ví, že některé z nich (například Rudolf Medňanský, Eva Melichaříková, Věra Minksová, Eliška Mrázová) se nyní profesionálně věnují zpěvu a jiné (například Jana Tomášková, Marie Pásková, Anna Neuwirthová) našly uplatnění v dalších oblastech umění a kultury.

Co k tomu říká ona sama? „Práce s dětmi je úžasná. Člověk se může spolupodílet na rozvoji a růstu dětských talentů. Pozorovat, jak před očima vyrůstá z roztomilé holčičky nebo chlapečka osobnost, která přesně ví, jakou životní cestou se dát. Děti, které prošly zkušeností divadla, budou již navždy vnímat hudbu, umění, divadlo jinak. Budou vědět o tvrdé práci, která vznik uměleckého díla provází, ale rovněž o radosti, která je člověku odměnou, když se dílo podaří...“

Tereza Pogodová

Natálie Podškubková jako Ovečka v inscenaci *Ngoa-É*
(foto František Řezníček)

Pod širým nebem, ve studiu, v kostele i v divadle

Pavel Helebrand o spolupráci s Operním studiem

O pejskovi a kočičce (1995)

S Operním studiem jsem asi půl roku po jeho založení nahrával scénickou hudbu do pohádky *O pejskovi a kočičce*. Zpívalo se v ní o tom, jak devět andělů zdobí noční košilkou. Radostné hlasy dětí pak zněly z reproduktorů ostravského Divadla loutek ještě celých 15 let. Z dnešního pohledu se to zdá příznačné. Spolupracujeme dodnes.

Jesličky svatého Františka – vánoční zpěvohra, režie Ilja Racek, dirigent Jan Šrubař (1996–1999)

Před prázdninami 1996 mi Lenka Živocká navrhla, abych pro studio napsal něco většího. V té době jsem se zajímal o svatého Františka z Assisi. Četl jsem o tom, jak putoval obklopen družinou svých bratří, jak spolu s nimi odolával pokušením, jak rozmlouval se zvířaty, kázal ptáčkům... a také o tom, že na sklonku života postavil blízko vesničky Greccio první betlém a založil tak tradici, kterou udržujeme dodnes. Napadlo mne, že bych mohl napsat vánoční zpěvohru, která by vyvrcholila právě touto událostí – postavením prvního betléma. O prázdninách, během putování Julskými Alpami ve Slovinsku, jsem psal libreto a komponoval nápěvy *Jeslíček*.

Jesličky svatého Františka (foto Werner Ullmann)

Postavy svatého Františka, svaté Kláry, sedláka Peppina a Ďábla, které jsou hlavními hybateli děje, byly určeny dospělým profesionálním zpěvákům. Děti vdechly život Františkovým bratrům, andělům, ptáčkům a zvířátkům. A hned jedno z nich, Oslíka, vytvořila talentovaná desetiletá Alexandra Polarczyk takovým způsobem, že ostatním představitelkám této role po další léta sloužila jako nedostihný vzor.

Čarodějnice z Babí hůry – muzikál na motivy knihy Tomáše Pěkného *Havrane z kamene...* (2002)

V roce 1999 jsem začal pracovat na příběhu mladé čarodějky, která dosud nesložila zkoušky z čarodějnictví, a proto se nemůže zařadit mezi své starší kolegyně. Samota, ve které si může povídat jen s velkým kamenem, je pro ni nesnesitelná, a tak se začne kamarádit s dívkou Juliánou. Přátelství s člověkem ale přináší zkoušky, na které malá čarodějka není připravená. Dělá nejen správné věci, ale i chyby a prožívá smutky a zklamání i první lásku. Především ale stále hledá sebe samu.

Spolu s dramaturgyní Terezou Pogodovou jsme měli pocit, že tato základní kostra příběhu může výborně vyjádřit duši současné dospívající dívky stojící na hranici světa dětství a světa dospělosti, dívky, která musí dělat první samostatná rozhodnutí a nést za ně odpovědnost.

Oproti *Jesličkám* došlo při přípravě *Čarodějnic z Babí hůry* k důležitým posunům. Za prvé, většinu hlavních postav hrály starší členky Operního studia NDM nebo jejich přizvané vrstevnice a vrstevníci. Dospělí profesionální herci a zpěváci hráli vlastně jen vedlejší role. Za druhé, konečná podoba scénáře i hudby vznikala teprve během zkoušení s těmito mladými lidmi. Dívky z Operního studia tak mohly do velké míry ovlivnit, jak bude jejich příběh vypadat a jakou roli v něm budou mít. Nacházely vlastní osobitá gesta, pohyby a choreografie, vytvořily si kostýmy, vytvořily si osobité masky a vzory, které si před každým představením malovaly na obličeji...

Barbora Mikulová, Adina Bálková, Michaela Vacková, Nela Korneťová, Tereza Nečasová, Kateřina Frnková, Karin Langeová, Milča Halamová, Simona Zetíková, Kristýna Čechovská – za každým jménem se mi v myslí vyjeví osobnost určité dívky, vyjádřená hlasem, pohybem, kostýmem i maskou. V divadle i na hukvaldském hradě, proti němuž se zdvihá Babí hora.

Čarodějnice z Babí hůry (foto Viera Gřondělová)

Simona Zetíková jako Smrt v *Čarodějnicích z Babí hůry*
(foto František Rezníček)

Operní studio jako Vítr v inscenaci *Ngoa-É* (foto Josef Hradil)

***Ngoa-É* – přírodní hudební divadlo podle Ezopa, hrad Hukvaldy, Slezskoostravský hrad, Divadlo Antonína Dvořáka (2004–2007)**

Hudba ani text nebyly napsány předem, obojí mělo vzniknout během zkoušek. Záměr? Najít způsob vyjádření obsahu Ezopových bajek společně s dětmi. Tak, aby mohly využít svůj vlastní, osobní způsob projevu a aby je to bavilo natolik, že budou chtít spontánně opakovat jednotlivé motivy a postupně je zpracovat do struktury divadelního tvaru. Do bajky *Nemocný král* jsme přizvali ještě děti ze základní školy na Hukvaldech. Nebyly nijak speciálně divadelně ani hudebně zaměřené, což ovlivnilo naše společné hledání.

Spolu s Lenkou Živočkovou a hlasovým poradcem Jiřím Halamou jsme zkoušeli různé praktické způsoby, jak čistě zpívat a přitom se pohybovat, jak být soustředěný a přitom neztratit spontaneitu, jak vyjádřit vnitřní představu a přitom neslevit z technických požadavků zpěvu, jak zůstat osobností i uprostřed skupiny. Nakonec vše vyústilo v jakési „první divadlo“ – sborové divadlo s krátkými sóly, nářky, lamentacemi, rytmickým skandováním a pochodem.

Bajka *Lampa a hvězdy* vznikala jako sólový výstup operní zpěvačky Ivety Pavláskové, která, když se objevila mezi dětmi, vnesla čerstvé impulsy k mnoha spontánním reakcím. Obě bajky spojené do jednoho logického celku jsme provedli na hukvaldském hradě, na koncertě k 10. výročí založení Operního studia NDM. Pozoruhodné bylo, že děti dokázaly celé dvacetiminutové představení zahrát a zazpívat samy, bez dirigenta.

V roce 2005 přišlo pozvání ke společnému vystoupení od Múzičké školy v Ostravě – Mariánských Horách. Škola se zaměřuje na rozvíjení tvořivých schopností hendikepovaných dětí a dospělých. Omezené pohybové možnosti žáků nás přivedly k výběru bajky *Kdo je mocnější?* V součinnosti s Operním studiem se celá Múzičká škola stala Sluncem, které trpělivě stoupá po obloze a přemůže divoký a vychloubačný Vítr (Operní studio) svým narůstajícím žářem – dlouhou hudební gradací.

Podpora ředitele NDM Ludka Golata otevřela v roce 2006 možnost rozvinout dosavadní práci a vytvořit ucelenou divadelní inscenaci. Během intenzivního zkoušení vznikly další čtyři bajky, ve kterých se členové studia setkávali na jevišti s profesionály – sólisty opery (Anna Číhalová, Vojtěch Kupka, Jiří Halama), baletu (Igor Vejsada) a činohry (Veronika Forejtová) a komorním mužským sborem. Spolupráce s or-

chestrem opery NDM a dirigentem Jurijem Galatenkem a narůstající zkušenosti dětí umožnily vyjádřit obsah některých bajek téměř výhradně hudebními prostředky (*Kdo je nejkrásnější?*, *Ovečka a vlci*). Natálie Podškubková zářila svým sopránem v roli Ovečky. Kromě toho se k Opernímu studiu postupně přidávali i dospělí amatérští zpěváci. Projekt tak zůstával otevřený účinkujícím různých profesí a různého věku. Nejmladší Helence byly čtyři roky.

Otevřené bylo však i každé představení. Zvali jsme do něj jiné dětské sbory, aby si s námi zazpívaly *Sluneční kánon* a staly se tak hosty a zároveň diváky, kteří proměnili představení v nevšední setkání.

Osm let v kostele svatého Václava – nové nastudování *Jesliček* (2005–2012)

V roce 2005 nás překvapila pořadatelka nevšedních koncertů Ilona Kučerová návrhem, abychom znovu nastudovali *Jesličky svatého Františka*. V živém procesu mnoha repríz během následujících osmi let inscenace uzrála. Františkovu družinu jsme obsadili pouze chlapci a muži, mezi nimi se objevili i Richard Hřivňák, Jan Dunděra a Vilém Honysz v roli bratra Cvrčka. Starší dívky Operního studia tvořily družinu svaté Kláry. Mladší členové studia hráli zvířátka a ti nejmenší ptáčky. V rolích andělů zpívaly Alena Karkošková, Johanka Freywaldová, Natálie Podškubková a Patricia Janečková. Roli svatého Františka vytvořil činoherec Petr Sýkora v alternaci s Jiřím Halamou. V roli Dábla nás poprvé uchvacoval a rozesmíval Juraj Čiernik. Diváci začali považovat tuto zpěvohru za tradiční součást ostravských Vánoc a mnozí na ni chodili každý rok znovu. Na konci *Jesliček* přicházel mladý manželský pár a maminka položila do *Jesliček* novorozeňátko. Několikrát se stalo, že k naší veliké radosti své děťátko pokládaly do jeslí i bývalé členky Operního studia.

***Evangelium podle houslí – velikonoční oratorium* (2009–2013)**

Ostravské nastudování díla, které vyrůstá z lidové tradice, zvláště z tradice pašijových her, iniciovala Ilona Kučerová se záměrem doplnit vánoční *Jesličky* inscenací, která by byla uváděna v období Velikonoc. Kromě Operního studia se do *Evangelia* zapojily tyto sbory: Pěvecké sdružení Klimkovice, Pěvecký sbor Gymnázia v Olomouci-Hejčíně, Vysokoškolský pěvecký sbor Ostravské univerzity

Igor Vejsada jak Sup v inscenaci *Ngoa-É* (foto František Řezníček)

U pramene *Ngoa-É* (foto Josef Hradil)

Členové Operního studia Tereza Vašutová a Rastislav Širila jako Adam a Eva v inscenaci *Jezulátko* (foto Werner Ullmann)

a dětská hudecká muzika Iskérka. Dechový a smyčcový orchestr tvořili studenti Janáčkovy konzervatoře. Ježíše Krista a apoštoly ztvárnili Jiří Pavlica a členové muziky Hradišťan.

Dirigoval Petr Šumník. Přestože v *Evangelii* účinkovalo téměř 200 lidí, členové Operního studia se mezi nimi rozhodně neztráceli. Kromě přednesu sborových partů zde vytvořili také drobné sólové role a krásné obrazy, jako například podobenství o pannách s lampami.

***Jezulátko* – vánoční scénické oratorium, Divadlo Antonína Dvořáka (2012–2013)**

V tomto radostném vánočním scénickém oratoriu o narození Ježíše Krista, jehož libreto čerpá inspiraci z moravských lidových vánočních her a z Lukášova evangelia, rozvíjí hudba motivy moravských koled, vřazených do děje. Hlasy dětí z Operního studia, a to i těch nejmenších z tzv. přípravky, znějí z jeviště po celou dobu představení. Děti zpívají skvěle jak v náročných polysouborových pasážích, tak v drobných sólech. Jedny z hlavních rolí – Evu a Adama – vytvořili členka studia Tereza Vašutová a Rastislav Širila, student herectví na ostravské konzervatoři, jenž je bývalým členem studia. Komorní chlapecká sekce o počtu devíti členů, jež se stala trvalou součástí členské základny studia, zaujme ve voicebandové scéně vraždění neviňátek v rolích Herodových drabantů.

Kytice

O *Kytici* jsme s Lenkou Živockou, dramaturgyní Terezou Pogodovou a Jiřím Halamou začali poprvé mluvit během pobytu pod Sokolů skálou v Rychlebských horách, za klapotu mlýnku, který postavil Jirka na potoce, kam jsme se chodili mýt. Pak jsme pomalu začali sbírat střípky starého světa: bezové píšťalky od píšťalkáře pana Kašpaříka z Beskyd, kolovrátek, dřevěné korýtko, vrbové proutí, plédy po babičkách, staré obřadné obyčeje... a melodie tkané podle Erbenových veršů...

Pouť za diváky začala jednoho podzimního večera v dušičkovém čase prvním veřejným uvedením balad *Vrba* a *Vodník* v klimkovickém kostelíku Nejsvětější Trojice. Nyní, při inscenování *Kytice* v Divadle Jiřího Myrona, se náš malý tvůrčí tým rozrostl o choreografku Janu Tomsovou, dirigenta Marka Prášila a dívku z Operního studia, která vytvo-

řila plakát a během zkoušek rychlými tahy skicovala obrázky do programu, Ivu Bartošovou. Do mysli vskakuje verš a myšlenka, že Lenka je „mateř-douškou“ z Erbenovy básně, trpělivou a laskavou mateřskou duší dětem svého studia. A zároveň také „dcerou mateřinou“, která naklání svůj talent a svou duši k citlivým lidem našeho ostravského společenství.

Lenko Živocká, sbormistryně Operního studia NDM, jsi žena, které vděčím za mnoho. Mnoho a myslím, že krásně jsme spolu pracovali na výše uvedených dílech. Dlouhodobá práce s mladými lidmi mě inspiruje a vede někde, kam bych sám nemohl dojít. Hráli jsme pod širým nebem, v divadle, v kostelích, rozplakali i rozesmáli diváky a posluchače každého věku. Milá Lenko, přeji Ti k dvacátým narozeninám všechno krásné a děkuji moc.

Pavel Helebrand

Členové Operního studia Lucie Juráková a Daniel Grimm
v Erbenově baladě *Vodník* (foto Werner Ullmann)

KAREL JAROMÍR ERBEN

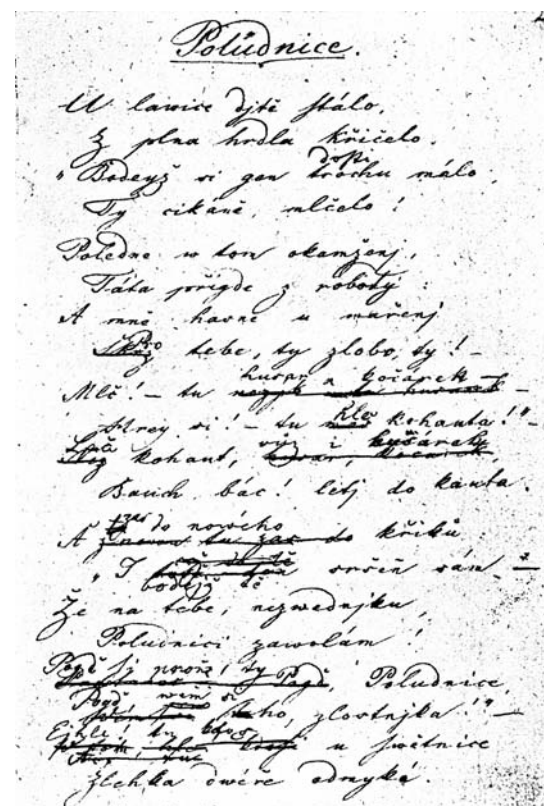
literární předloha

Narodil se ševci a sadaři Janu Erbanovi a jeho ženě Anně 7. listopadu 1811 v Miletině v Podkrkonoší. (On sám byl křtěný jako Erban, ale většina jeho sourozenců jako Erbenové. Variantu příjmení Erben začal používat společně s druhým jménem Jaromír při vydávání svých literárních prvotin.) Po dědečkovi z matčiny strany zdědil hudební vlohy. Hrál dobře na klavír a po celou dobu studii si přivydělával tím, že dával kondice. Už během studia na gymnáziu v Hradci Králové psal verše, přičemž mnohé z nich byly vlasteneckého charakteru. Pak začal studovat v Praze, která se mu stala domovem pro zbytek života. Jako všichni tehdejší vysokoškoláci absolvoval nejprve dva ročníky filosofie a pak vystudoval práva. Po dokončení studií byl zaměstnancem Královské české společnosti nauk a sekretářem Českého muzea. Od roku 1851 působil jako archivář města Prahy a v roce 1864 se stal ředitelem pomocných úřadů pražských. Ve svých studijních letech se Erben stýkal s Karlem Hynkem Máchou a později se také seznámil s Františkem Palackým, s nímž spolupracoval (mj. na přípravě českého diplomatáře) a jehož politickými názory byl trvale ovlivněn. Zemřel 21. listopadu 1870 v Praze, ale ve svém díle žije dál.

Erben je znám především jako autor pohádek a sběratel lidové poezie. Ve smyslu názorů bratří Grimmů, s kterými se znal, hledal v ústní lidové slovesnosti odraz starých mýtů (slovanských, na rozdíl od Grimmů, kteří hledali germánské), jež lidové podání a tradice během věků přetvořily a často zakryly. Výsledkem Erbenovy sběratelské činnosti byly tři svazky *Písní národních v Čechách*, jejichž přepracované a rozšířené vydání vyšlo roku 1864 s titulem *Prostonárodní české písně a říkadla*.

Pohádky K. J. Erbena jsou umělé, ale vycházejí z lidového ducha. V pohádkách slovenských, ale ještě více v českých, tvoří ze své představitosti, podléhá svému snění, vypravuje ze vzpomínek i z četby řadu látek romantických. Jedinečný je způsob vyprávění. Vybíral z charakteristických ukávek ty nejtypičtější, idealizoval jaksi mluvu lidovou, podával svůj obraz hovorové mluvy lidové. Vše je vyvážené, klasicky uměřené. Českými pohádkami dosahuje Erben podobně jako *Kyticí* nejvyšších uměleckých cílů a naplňuje tak mladistvé touhy po české národní klasičnosti.

Nejvíce však Erben proslul sbírkou *Kytice z pověstí národních* (1853, zkráceně jen *Kytice*), která vyšla podruhé roku 1861, a to v rozšířené verzi (s oddílem příležitostných písní) s názvem *Kytice z básní K. J. Erbena*. Jádrem této sbírky je dvanáct (později vyšla i 13. balada – *Lilie*) básní oddílu *Pověsti národní* s úvodní básní *Kytice*.

Úryvek z balady *Polednice* v rukopisu K. J. Erbena

PAVEL HELEBRAND

hudba, výběr veršů, režie, koncept scény a kostýmů

Narodil se roku 1960 v Opavě. Vystudoval obory kytara a skladba na ostravské konzervatoři. Po dokončení studia (1989) byl dva roky v angažmá v ostravském Divadle loutek. Zde se spolu s režisérem Petrem Nosálkem podílel na vzniku řady inscenací, v nichž měla hudební složka velice podstatnou úlohu. Byla mezi nimi i Nosálkova dramaturgie *Kytice* (1992), která se stala jednou z inspirací pro současné hudebně dramatické ztvárnění tohoto díla. Práce v Divadle loutek přivedla Pavla Helebranda ke komponování scénické hudby, jemuž se věnuje dodnes. Dosud vytvořil hudbu asi k 150 inscenacím uváděným v českých a polských divadlech. Napsal i dva balety a řadu skladeb z oblasti volné tvorby (například *Svity pro sólové violoncello*, svita *Z drva i krvi*).

Od druhé poloviny devadesátých let se Pavel Helebrand zabývá realizací autorských hudebně dramatických projektů, u kterých bývá autorem hudby, libreta, režijního a hudebního nastudování a někdy i výtvarné koncepce. Prvním z takových děl byly v roce 1996 *Jesličky svatého Františka* – vánoční zpěvohra napsaná pro Operní studio NDM. Následovalo vánoční oratorium *Evangelium podle houslí* (2001), muzikál *Čarodějnice z Babí hůry* (2002), hudební inscenace *Ngoa-É* (2006), koncertní projekt *Balady* (2008), vánoční oratorium *Jezulátko* (2012) a hudební inscenace *Dekameron* (2014). S výjimkou *Dekameronu* vznikly tyto projekty buď přímo pro Operní studio, anebo se tento soubor významným způsobem podílel na jejich realizaci. Inscenace *Kytice* tak přirozeně navazuje na skladatelovu dlouholetou tvořivou spolupráci s Operním studiem NDM a jeho sbormistryní Lenkou Živockou.

MAREK PRÁŠIL

hudební nastudování, dirigent

Marek Prášil studoval na Janáčkově konzervatoři obory dirigování a hru na klarinet, v roce 2012 absolvoval magisterské studium na Fakultě umění Ostravské univerzity, obor klarinet. Nyní studuje orchestrální dirigování na JAMU v Brně, ve třídě mezinárodně uznávaného dirigenta Tomáše Hanuse.

V současnosti působí jako dirigent souboru operety/muzikálu Národního divadla moravskoslezského. Řídí zde především muzikálové tituly – *Evita*, *Josef a jeho úžasný pestrobarevný plášť*, *Mrazík* a další. Hudebně nastudoval světovou premiéru muzikálu *Fantom Londýna* či úspěšný muzikál *Edith a Marlene*. Jako dirigent spolupracuje i s operním, baletním a činoherním souborem – inscenace *Labutí jezero*, *Čertova stěna*, *Noc v Benátkách*, *Návraty domů – Škrtič* či *Quo vadis*. Od sezóny 2013/2014 hostuje také ve Státním divadle Košice.

Marek Prášil doposud spolupracoval s Janáčkovou filharmonií Ostrava, Plzeňskou filharmonií, Filharmonií Brno, Filharmonií Bohuslava Martinů Zlín a mnoha dalšími orchestry. Dirigentská hostování zahrnují mimo jiné mezinárodní festivaly Janáčkův máj, Mladé pódium, Svatováclavský hudební festival, Talentinum Zlín či Złota Lira (Polsko). V letech 2007–2013 byl Marek Prášil dirigentem Symfonického dechového orchestru Májovák, se kterým kromě mnoha ocenění na soutěžích a festivalech v Česku i zahraničí (mimo jiné také dvě ocenění za nejlepší dirigentský výkon na mezinárodních soutěžích v Ostravě a polském Rybniku) podnikl turné do Francie, Itálie, Rakouska, Norska či na Sicílii. V červnu 2013 se s orchestrem rozloučil provedením české premiéry kompletní transkripce kantáty *Carmina burana*, ve spolupráci s operním sborem NDM a Pěveckým studiem Permoník.

LENKA ŽIVOCKÁ

pěvecké nastudování, sbormistryně Operního studia NDM

Narodila se v Polance nad Odrou, s níž jsou také spojeny její hudební začátky. Ve svých pěti letech se začala učit hrát na klavír a vzápětí i na varhany, i přesto, že ještě nedosáhla nohama na pedály. Když povyrostla, začala v polaneckém kostele doprovázet církevní obřady. Během celé školní docházky zpívala v dětském pěveckém sboru v Polance nad Odrou. Sbornistr Jaroslav Král postřehl její nadání a postupně ji zapojoval do klavírního doprovodu sboru. Posléze, jako výborný houslista, si ji vychoval jako svoji korepetitorku. Tyto neoceňitelné zkušenosti se jí pak staly základem pro celý profesní život.

Po úspěšném absolvování ostravské konzervatoře nastoupila na místo korepetitorky a pedagožky klavírní hry na Lidové konzervatoři v Ostravě. V roce 1983 přijala místo korepetitorky ve Slezském divadle v Opavě a v letech 1988–2009 působila jako vedoucí korepetitorka opery NDM v Ostravě. V roce 1994 jí bylo svěřeno nastudování dětských sólových a sborových rolí pro inscenaci opery *Příhody lišky Bystroušky*. Práce s malými interprety ji nadchla, takže když se po premiéře této inscenace zrodil nápad, že by při NDM mohlo existovat dětské Operní studio, ujala se jeho vedení a vede jej dodnes.

TEREZA POGODOVÁ

dramaturgie, asistentka režie

Narodila se roku 1973 v Olomouci. Na olomoucké univerzitě vystudovala obor teorie a dějiny literatury a dramatických umění. V závěru studia spolupracovala jako asistentka a překladatelka na několika inscenacích Oxany Meleškiny-Smilkové (např. *Elektra*, *Mistr a Markétka*, *Obyčejný příběh*). Díky této výjimečné režisérce se seznámila nejen s osobitými postupy vycházejícími z ruské divadelní školy, ale také s Pavlem Helebrandem, který ji oslovil jako skladatel, jako divadelník i jako muž. V roce 2000 se začala podílet na realizaci Helebrandových hudebně dramatických projektů a o dva roky později se přestěhovala do Ostravy. V současnosti je na volné noze a kromě spolupráce na projektech Pavla Helebranda se věnuje překládání z polštiny, hře na flétnu a zpěvu (posledním dvěma činnostem jen pro vlastní potěšení).

JANA TOMŠOVÁ

choreografie

Tanečnice, pedagožka, pohybová asistentka, choreografka a baletní režisérka se narodila roku 1959 v Jeseníku. V letech 1974–1978 navštěvovala Státní konzervatoř v Ostravě, obor klasický tanec. V letech 2007–2012 studovala na HAMU v Praze, obor pedagog klasického a lidového tance.

Již za studií na konzervatoři byla angažovaná do baletního souboru NDM, kam také po absolutoriu nastoupila. V roce 2010 ukončila svou taneční dráhu a nastoupila jako baletní mistr do souboru opereta/muzikál téhož divadla. S tímto souborem již choreograficky spolupracovala v letech 1998–2001 v inscenacích *Pyšná princezna*, *Perly panny Serafinky* a *Bratránek z Batávie*. Režijně se v minulosti podílela také na baletní inscenaci *Marná opatrnost* (2006) ve Slezském divadle Opava.

Jako asistentka choreografa v současnosti participuje na všech inscenacích souboru operety/muzikálu NDM, z poslední doby jmenujme například *Noc na Karlštejně*, *Polskou krev*, *Fantoma Londýna*, *Čardášovou princeznu*, *Krásnou Helenu*, *Josefa a jeho úžasný pestrobarevný plášť* nebo *Evitu*. Po celou svou divadelní kariéru vyučuje na Janáčkově konzervatoři a Gymnáziu v Ostravě pohybovou přípravu a choreograficky se angažuje na vystoupeních místního pěveckého oddělení. Od roku 2009 vyučuje klasický a lidový tanec v Operním studiu na Fakultě umění Ostravské univerzity v Ostravě, kde se rovněž zapojuje do příprav veřejných vystoupení.

IVA BARTOŠOVÁ

kresby na plakátu a v programu,
členka Operního studia NDM

Narodila se v roce 1996 v Ostravě. Od roku 2012 je studentkou ostravské Střední umělecké školy, roku 2013 absolvovala tříměsíční studijní pobyt v Košicích. Hraje na housle, flétny a testuje všemožné pohybové aktivity, od folklorního tance po judo. V roce 2008 začala navštěvovat Operní studio NDM. První divadelní zkušeností jí byl právě jeden z autorských projektů Pavla Helebranda – *Jesličky svatého Františka*, ve kterých si zahrála Ovečku. Následovala opera *Carmen* a několik dalších projektů, kterých se Operní studio NDM účastnilo. V roce 2014 vytvořila plakát k Helebrandově hudební inscenaci *Dekameron* a ilustrace do programu divadelní inscenace *Kytice*.

Pěvecký sbor města Klimkovic

U zrodu Pěveckého sboru města Klimkovic (založen 1967) stál pan učitel Antonín Hub, který jej vedl plných 35 let. Od roku 2003 je sbormistryní Miroslava Habustová. Sbor se účastní koncertů v družebních městech Ilava na Slovensku a Mikołów v Polsku. Rovněž je zván na koncerty pořádané Unii pěveckých sborů. Sbor každoročně pořádá přehlídku amatérských pěveckých sborů Klimkovický podzim. Zajímavé aktivity vyvíjejí také Famózní klimkovické pěnice – 12 členek sboru, které v dobových kostýmech zpívají písně z třicátých let.

Na hudebně dramatických projektech Pavla Helebranda se Pěvecký sbor města Klimkovic podílí od roku 2008, kdy se zapojil do ostravského nastudování *Evangelia podle houslí*. Spolupráce pokračovala inscenací *Jezulátko*, v níž se vedle svých kolegů výrazně uplatnila Daria Sikorová v roli Smrti. Jak vzpomíná Pavel Helebrand, jiskra přeskočila už při první spolupráci: „*Evangelium podle houslí* vychází z lidových tradic a v tomto duchu má být také interpretováno – jako by si příběhy o životě, smrti a vzkříšení Ježíše Krista vyprávěli navzájem lidé z jedné vesnice. A přesně to vnesl do ostravského nastudování klimkovický sbor. Jsou to lidé, kteří spolu nejen nadšeně zpívají, ale také sdílejí všední radosti a starosti a zároveň se se zájmem a vervou zapojují do kulturního a společenského života svého města. Lidé, kteří si berou dovolenou v práci, aby si mohli zazpívat v projektu, který je zaujal, a aby se mohli skrze hudbu setkat s dalšími lidmi. Zamiloval jsem si je a zamiloval jsem si místa, kde se setkávají – klimkovický zámek, kde mají zkušebnu, vinný sklípek o několik pater níž, kde oslavují své úspěchy, a kostel Nejsvětější Trojice, kde pravidelně vystupují. Jako by ten bílý kostelík s nízkou hřbitovní zídou a několika starými hroby vystoupil z Erbenových *Svatebních košil*. Však jsme v něm také kdysi s Klimkovjany zpívali za svitu svíček první motivy z *Vrby* a *Vodníka*.“

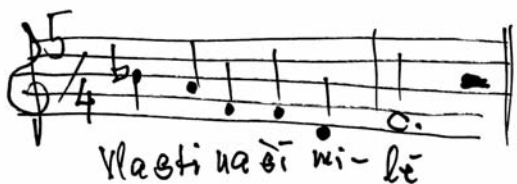
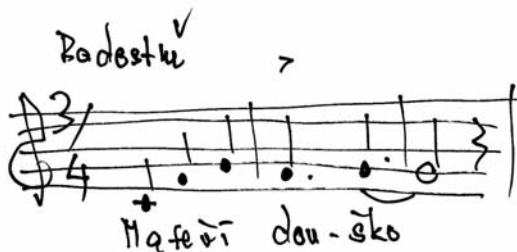
Řekli o Kytici

„Erbenova Kytice ve mně odjakživa probouzela velmi silné emoce a teď mám pocit, že konečně přišlo to, co dokáže plně pojmout všechny dojmy, které z knihy člověk má – drsnost, hravost, ale i lásku a jemnost. Máme úžasnou možnost stát se součástí celku, který najednou prožívá tentýž příběh, a vyjádřit jej zpěvem i pohybem a zároveň do našeho víření vtáhnout i další. Myslím, že Kytice Pavla Helebranda má v sobě vše, co je třeba k převedení tak silných příběhů, a mnohem víc. Dokáže je totiž přiblížit opravdu komukoliv – od školáka po prarodiče a to je na tom to krásné.“

Iva Bartošová, autorka kreseb na plakátu a v programu,
členka Operního studia NDM

„Zpěvnost a hudebnost Erbenových balad si ke mně sama našla cestu až v dospělosti. Měl jsem štěstí, když mi jejich divadelní možnosti odkryl režisér a přítel Petr Nosálek při společné práci. Ohromuje mě moc mateřské řeči a také téma matky, které je v Kytici skoro všudypřítomné. Díky matce přicházíme na tento svět. Zdá se mi, že tady nejsme nijak dlouho. Jen taktak, abychom stihli něco udělat, něco pochopit. Nebo spontánně vyjádřit touhy, sny a fantazijní obrazy, podobné těm, které jsou obsažené v Erbenových baladách.“

Pavel Helebrand, hudební skladatel

„Téma Erbenovy Kytice mne potkává již od samotného dětství. Pamatuji si na své první setkání, kdy jsem ještě jako malé dítě recitoval ve škole jednu z balad – Vodníka. O několik let později jsem si zamiloval Dvořákovy symfonické básně inspirované právě Kyticí a nesmím opomenout zdařile zpracovaný český film F. A. Brabce. A tak se těším, že tentokrát mohu být jako autor hudebního nastudování přítomen dalšímu – autorskému zpracování Erbenových balad skladatelem Pavlem Helebrandem. O to více mne těší, že se jedná o projekt k dvacátému výročí dětského Operního studia, které dosahuje pod vedením Lenky Živocké účtyhodných výsledků nejen vlastními projekty, ale především účinkováním dětí v inscenacích NDM! Gratuluji!“

Marek Prášil, dirigent

„Jako malou holčičku mě maminka brala na zkoušky polaneckého sboru, ve kterém zpívala. Studovali tehdy zhudebněnou báseň Kytice. Ta představa, že někomu umřela matka, mě vždycky rozplakala, takže mě na zkoušky přestali brát. Nyní zkoušky na Kytici sama vedu a není jich málo.“

Lenka Živocká, sbormistryně Operního studia NDM

„Kytice K. J. Erbena je mi blízká tím, že zpracovává lidová vyprávění, příběhy, na jejichž podobě se ještě před básníkem podílelo mnoho lidí, a do kterých tak pronikly charakteristické prvky, s jakými se setkáváme například i v lidových písních. K. J. Erben vlastně postupoval při práci s příběhem stejně jako lidoví umělci. Co se mu líbilo, ponechal a rozvinul, a zbytek dotvořil podle vlastních představ. A my, inscenátoři, teď vlastně děláme totéž, jen s tím rozdílem, že v hudebně dramatické podobě. Stáváme se dalším článkem v dlouhém řetězu lidí, většinou neznámých, kteří v minulosti tyto příběhy utvářeli, vyprávěli a zapisovali.“

Tereza Pogodová, dramaturgyně

„S Operním studiem NDM jsem již dříve spolupracovala na inscenaci Josef a jeho úžasný pestrobarevný plášť. Po této výborné zkušenosti jsem velmi ráda přijala nabídku spolupráce na Kytici, která je pro mě velice inspirativní. Erbenovy sbírky lidových balad, písní a říkadel jsou pohybově nesmírně podnětné. Operní studio navíc navštěvuje velké množství dívek a mladých dam, což plně koresponduje s Erbenem a jeho pojetím ženského elementu.“

Jana Tomsová, choreografka

„Dne 12. dubna jsme se byli do multižánrového centra Cooltour podívat na představení, které se jmenovalo Kytice. Herci předvedli úžasný výkon, hráli procítěně a naprosto mistrovsky. Představení Vrba se mně osobně líbilo nejvíc, bylo přesně podle básně. Vodník byl také velmi zajímavý – vážné a trochu morbidní, ale jinak krásné divadlo. Obdivuji ty lidi na jevišti. Jejich talent je opravdu fascinující. Jejich zpěv je úchvatný – úplně jsem kulila oči nad tím, jak jejich hlasy stoupaly a zase klesaly v různých tóninách. Svůj obdiv vyjádřím snad jen jedním – krutopřisně úžasné představení!

Eva Pavlíková, 7. B,
divačka předpremiérového provedení dvou balad

„Všecky (tj. básně z Kytice) z oné doby života mého pocházejí, kdež jsem ještě měl chuť verše stloukati.“

K. J. Erben

*Toč se a vrč, můj kolovrátku,
všeckoť ve světě jen na obrátku
a život lidský jako sen!*

K. J. Erben

Kytice Karla Jaromíra Erbena

Historie vzniku

Na samostatnou sbírku básní pomýšlel K. J. Erben už od svého mládí. Od roku 1834, kdy napsal *Polednice*, první z básní, jež se potom v *Kytici* ocitly, však do vydání sbírky uplynulo ještě 19 let. To, že se na počátku padesátých let devatenáctého století odhodlal básník dotáhnout práci do konce, ovlivnily především dva faktory. Tím prvním byla skutečnost, že v roce 1851 získal místo městského archiváře, které mu po dlouhých letech existenční nejistoty umožnilo, aby se v klidu věnoval své práci. Druhým faktorem byly bouřlivé politické události tohoto období. Erben si uvědomoval, že porážkou revolučního vzruchu z jara 1848 a rostoucím reakčním tlakem je ohroženo všechno, o co usiloval svou prací pro českou národní věc. Toužil vyjádřit smutek nad trpkou porážkou i naději, že český národ jednou přece jen dosáhne svébytnosti. A jako milovník a znalec lidové poezie a pověstí tak nemohl učinit jinak než sbírkou básní, které by odrážely a rozvíjely nejkrásnější prvky české lidové slovesnosti.

V dopisech přátelům vydával Erben *Kytici* za dílko svých mladých let. O básních, které v ní shromáždil, napsal: „...všecky z oné doby života mého pocházejí, kdež jsem ještě měl chuť verše stloukati.“ Nebyla to však tak docela pravda. Básníkova rukopisná pozůstalost jasně dokládá, že víc než polovinu básní (mezi nimi *Vrba*, *Vodník* a *Kytice*) napsal teprve při přípravě sbírky, v roce 1851 a v první polovině roku 1852.

Samotné vydání se pak ještě pozdrželo průtahy ze strany vydavatele Jaroslava Pospíšila, což básník vtipně okomentoval v jednom ze svých dopisů. V lednu 1853 napsal příteli o svých sebraných básních: „Bylo ujednáno, aby vyšly do minulého Nového roku, ale že Pospíšil, jakož vůbec známo, nikoli není pospíšil, nýbrž loudal, proto potud ještě dotištěny nejsou.“ O několik týdnů později, v únoru 1853, se však sbírka přece jen dostala do rukou čtenářů.

Podoba sbírky

První vydání sbírky obsahovalo dvanáct balad v následujícím pořadí: *Kytice*, *Poklad*, *Svatební košile*, *Polednice*, *Zlatý kolovrat*, *Štědrý den*, *Holoubek*, *Záhořovo lože*, *Vodník*, *Vrba*, *Dceřina kletba* a *Věšt-*

kyně. Toto pořadí není chronologické a není ani dílem náhody. Kromě *Štědrého dne* a *Holoubka*, stojících uprostřed, tvoří básně dvojice, které spolu obsahově korespondují. Vstupní *Kytice* a závěrečná *Věšt-kyně* mají národně buditelské poslání. Balady *Poklad* a *Dceřina kletba* spojuje motiv mateřské viny. Ve *Svatebních košilích* a *Vrbě* se objevuje vampýrský námět. Proti *Polednici* stojí *Vodník* – dvě bájně bytosti nepřátelské člověku. A konečně balady *Zlatý kolovrat* a *Záhořovo lože* spojuje pohádkový žánr. Původním záměrem básníka bylo zařadit do sbírky ještě báseň *Svatojanská noc*, která měla tvořit protipól *Štědrému dni*. Proč *Svatojanskou noc* nikdy nedokončil a proč místo ní zařadil v roce 1861 do druhého vydání sbírky novou baladu *Lilie*, která původní architektonický plán spíše narušuje, to už se nedovíme. V každém případě tak vznikla sestava básní, které si pod označením *Kytice* vybavujeme dnes.

Talent básníka – znalosti historika

V *Kytici* dokázal K. J. Erben dokonale skloubit svůj básnický talent s rozsáhlými znalostmi z oblasti lidové slovesnosti. Všechny balady vytvořil na základě příběhů, s nimiž se setkal při svém sběru lidových písní a pověstí. Však také tyto zdroje uvádí ve svých „Poznamenáních“, jež byla od počátku součástí sbírky. Literární historikové, kteří se později Erbenovou tvorbou zabývali, tyto informace ještě rozšířili a doplnili o zajímavé postřehy. My se nyní zaměříme na pět balad, které zpracovává naše hudebně dramatická inscenace.

Balada *Kytice* (1851)

Jak říká autor v „Poznamenáních“, pověst o původu slova mateřidouška, tak jak je uvedena v jeho baladě, se vyprávěla „v bývalém kraji Klatovském v Čechách“. Příběh lidové povídky z Klatovska, jež se zachovala v Erbenově pozůstalosti, je však daleko méně působivý. Vypravuje o královně, jež po sobě zanechala dcerušku, která, když vyrostla, byla stejně dobrá k lidem jako její matka. Proto jí říkali Mateří-družka, což Erben ve svém zápisu mění na Mateřidoušku. Dále se rozvláčně líčí historie lásky Mateřidoušky a Vrátiče, které brání zlý kouzelník. Mateřidouška umírá a prosí, aby ji pochovali u meze, kde se s miláčkem naposledy loučila. „Když několik dní v hrobě ležela, tak na jejím hrobě vyrostla bylinka s drobnýma lupínkama a tak pěknou

a silnou vůni vydávala až milo.“ Podle místa, kde vyrostla, jí dali název mateřidouška. Jak je vidět, básník lidovou představu výrazně zvroutil tím, že do drobnolistého kvítku vtělil duši matky, která se vrací na svět, aby utěšila osiřelé děti. Šel ale ještě mnohem dál, protože vtiskl baladě programní ráz. Zemřelá matka se stala symbolem české vlasti. Její duch žije už jen ve výhoncích lidové obrazivosti, jež vyrůstají na dávné mohyle. Z této „mateřidoušky vlasti naší milé“, tedy lidových pověstí, uvil básník kytici, kterou předložil pozůstalým dcerám a synům, aby je utěšil v jejich bolesti. Dnes už není třeba syny a dcery české vlasti utěšovat... Je tedy poselství básně aktuální? My jsme přesvědčeni, že ano.

Balada *Vrba* (1851)

O pověsti, na níž je založena balada *Vrba*, píše autor, že se mu zdá „nad jiné důležitá býti“, protože podobnou v lidové slovesnosti Slovanů ani jiných národů neobjevil. Existují sice pověsti, kde se člověk proměňuje ve strom či jinou věc, anebo pověsti, kde duše v noci vychází z lidského těla v podobě myši, ptáka nebo hada a tělo pak leží mrtvo, dokud se do něj duše nevrátí; ale aby se člověk dělil o život se stromem nebo jinou věcí takovým způsobem, aby jedno bez druhého nemohlo existovat, s tím se nikde jinde než v této pověsti z „bývalého kraje Bydžovského“ nesetkal. Je zajímavé, že ve stejné době, kdy vznikala *Kytice*, zpracovala tentýž příběh Božena Němcová. I v její pohádce o Viktorce vystupuje mladá žena, jejíž duše v noci opouští tělo a vrhá se do náručí vrby za oknem. Vrba se mění v krásnou paní a vede Viktorku do své kouzelné zahrady. Viktorčin manžel Vítek však nedokáže tuto situaci snášet. I přes varování čarodějnice vrbu podetne, a svou ženu tak zahubí. Také u tohoto námětu vidíme, že Erben přistoupil k látce po svém, už třeba tím, že místo vlastních jmen hrdinů použil neurčitá označení pán a paní, čímž dodal příběhu typovost balady. Teprve on, jak správně poznamenal Otokar Fischer, „vdechl pověsti o vrbě kouzlo, založené v podobenství mezi stromem a ženou“. A navíc učinil svou hrdinku matkou, které po sobě zanechává osiřelé dítě, čímž opět vrátil do hry ústřední motiv balady *Kytice*. Duše zemřelé matky zůstává na tomto světě – tentokrát v podobě kolébky a pišťalek vyrobených z pokácené vrby. Proto se i v naší inscenaci vrací při hře na vrbové pišťalky hudební téma mateřidoušky.

Balada *Vodník* (1851)

V romantických baladách, v nichž často dochází k osudovému střetnutí člověka s přírodními živly, je postava vodníka poměrně obvyklým hostem. Jen z české literatury můžeme před Erbenem jmenovat tři díla se stejným námětem – *Vodníka* F. L. Čelakovského, *Vodníkovu nevěstu* J. J. Marka a *Vodníka* Boženy Němcové. Ve dvou posledně jmenovaných příbězích se dokonce objevuje milostný motiv. V Markově romanci přichází k jezeru osamělá dívka, která v lidském světě zakouší jen příkoří. Vodník zde vystupuje jako krásný jinoch. Okouzlí dívku svým zpěvem a ona se mu dobrovolně vrhne do náruče. Jak je vidět, pojetí vodníka jako přitažlivého mladého muže se v českém umění objevilo dávno před filmem F. A. Brabce i před naší inscenací. K. J. Erben naproti tomu vykreslil svého vodníka spíše jako klasického hastrmana, se všemi vlastnostmi, které jsou v lidových představách této bytosti přisuzovány (detailně je popisuje ve svých „Poznamenáních“). Dramatickou zápletku pak převzal z lužické písně, v níž si vodníková nedobrovolná žena vyprosí, aby směla navštívit kostel na zemi, a dostane podmínku, že se nesmí zdržet přes požehnání. Zůstane však do konce bohoslužby a vodník v záchvatu zuřivosti roztrhá jejích dítě. Při srovnání s básnickovým zpracováním opět jasně vidíme, jak tvořivě ke zvolenému námětu přistoupil a kolik dramatickosti z něj dokázal vytěžit. Namísto kostela nechal vodníkovu ženu navštívit matku. Mladá žena (která i v tomto případě poruší vodníkovu podmínku, a sice tu, že nesmí matku obejmout) se tak ocitá v situaci, kdy musí volit mezi láskou k dítěti a láskou k sobecky uvažující matce. Dvě podoby mateřské lásky stojí náhle proti sobě. Situace jako vystřižená z anticke tragédie. A tragicky také končí.

Balada *Zlatý kolovrat* (1844)

Již u dvou balad jsme upozornili na to, že podobný námět zpracovala i Božena Němcová. Není to náhoda. K. J. Erben, který byl o devět let starší, se s Němcovou coby mladou adeptkou literárního umění stýkal, četl rukopisy jejích pohádek a radil při jejich vylepšování. Tak se mu dostala do ruky i pohádka *O zlatém kolovrátku*, jejíž koncept vrátil autorce s prosbou, aby mu dovolila tuto látku literárně zpracovat. Němcová souhlasila a zároveň pohádku vydala ve vlastním pojetí (1845). Vzájemným srovnáním obou děl můžeme opět zjistit, jak

Erben zvolený příběh pojal (kromě toho, že jej převedl do veršované podoby). Zatímco Němcová na začátku detailně popisuje domácnost chudé vdovy a povahy obou dcer, Erben jde ihned k jádru věci – do chaloupky přijíždí mladý král a sotva spatří krásnou přadlenu, prohlašuje: „Ty musíš býti žena má“.

Nevěstu si však sám neodvází, ale přikazuje maceše, aby druhý den přivedla nevlastní dceru na hrad. Touto změnou je připravena scéna zavraždění Dorničky v lese i úlisný rozhovor o noži a sekyře, který předjímá, co se vzápětí stane. Baladicky vyznívá i Erbenovo zdůvodnění, proč vražednice berou vyloupenuté oči a usekané hnáty s sebou na hrad. Verše „Nenechávej jich podle těla, ať někdo jich zas nepřidělá,“ jsou předtuchou dalšího průběhu událostí. Tomuto pojetí přesně odpovídá postava macechy v naší inscenaci. Sotva spáchá strašný čin, už začíná tušit, že ji i její dceru stihne spravedlivý trest. Zůstává otázkou, zda Erben udělal dobře, když z dívek, které jsou u Němcové popisovány jako dvojčata, učinil nevlastní sestry. Je totiž nepravděpodobné, že by v takovém případě král nepoznal, že mu podstrčili falešnou nevěstu. Autorovi šlo však zřejmě v první řadě o vykreslení postav jako typů, které lépe odpovídá žánru balady. A v tomto duchu zvolil také trest, který vražednice stihne. Zatímco u Němcové je odnese „černý bůh“, u Erbena je jim způsobeno totéž, co předtím udělaly nešťastné Dorničce. Přes všechny posuny směrem k žánru balady však můžeme říci, že *Zlatý kolovrat* se ze všech básní sbírky *Kytice* nejvíce blíží pohádce.

Balada *Svatební košile* (1843)

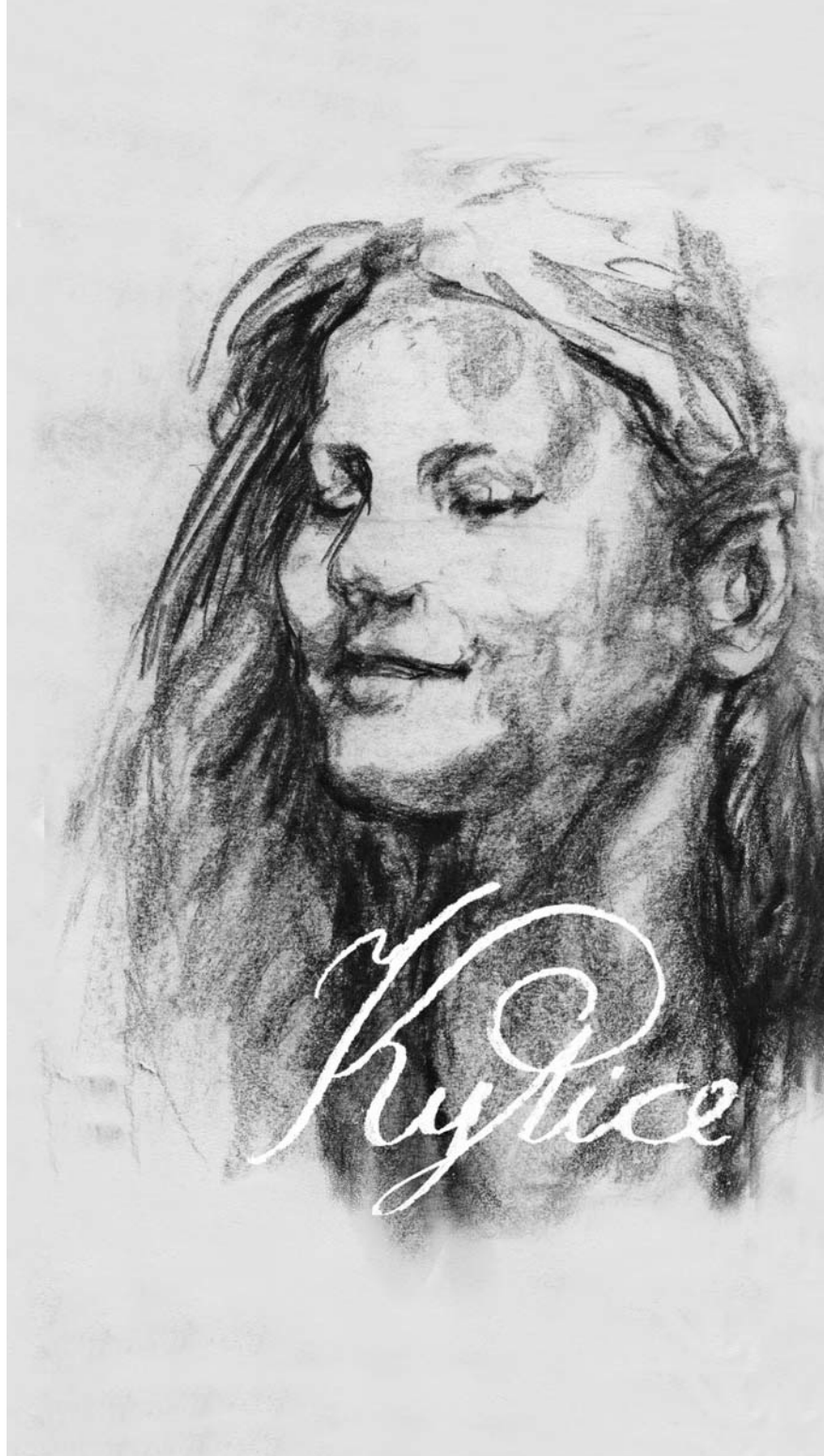
Ke *Svatebním košilím* měl Erben četné předobrazy nejen v lidových písních a pověstech, ale i v baladách preromantických a romantických autorů. Nejznámějším dílem, v němž pro dívku přichází zemřelý milý a vede ji ke svému hrobu, aby ji zahubil, je balada *Lenora* (1774) od německého básníka Gottfrieda Augusta Bürgera. Podle ní je také celý tento námětový okruh označován jako „lenorská baladika“. Bezprostředním zdrojem inspirace však byla autorovi pověst pocházející z jeho rodného Miletína. Právě zásluhou této pověsti, jejíž zápis se zachoval v Erbenově pozůstalosti, pronikly do *Svatebních košil* prvky, s jakými se v jiných zpracováních tohoto námětu nesetkáme. Zatímco jinde jedou milenci na koni (v české lidové písni se například zpívá: Vyskoč, panenke, na můj kůň / povezu já tě, kde můj dům), ve Sva-

tebních košilích putují pěšky. Vzniká tak potřeba vyjádřit dlouhý čas, který během putování uplyne. K. J. Erben tak činí pomocí tří opakovaných pasáží, v nichž se stupňuje dívčino utrpení, milý klade dívce podezřelé otázky a zbavuje ji modlicích knížek, růžence a křížku, které jí před ním chrání. Z miletínské pověsti pochází i část děje, kdy se dívka schová do márnice, a tak se zachrání. Většina zpracování tohoto námětu totiž končí tragicky – dívka skončí v milencově hrobě a ve věčném ztracení. A konečně z Miletína pochází i motiv, kdy si dívka bere na cestu uzlíček se šatstvem, které ráno najdou lidé roztrhané. Byl to však K. J. Erben, kdo jí do uzlíku vložil právě svatební košile, které kdysi s takovou láskou pro svého milého upředla a ušila.

Ženy a matky

Balady, které K. J. Erben ve své *Kytici* shromáždil, mají zajímavý společný rys. Ve většině případů je hlavní hrdinkou žena, velmi často mladá dívka. I to byl jeden z důvodů, proč se Pavel Helebrand při práci s Operním studiem NDM, jehož většinu tvoří dívky, rozhodl právě pro tuto knižní předlohu. V souvislosti s ženskými hrdinkami se dále ve sbírce často objevuje motiv mateřské lásky v různých jejích podobách – od pokorné a útěšné (*Kytice*, *Vrba*), přes sobeckou (*Vodník*), až po natolik zaujatou, že matku motivuje k vraždě nevlastní dcery (*Zlatý kolovrat*). Vztah matky a dítěte je však zachycen také v baladách *Polednice*, *Poklad* a *Dceřina kletba*. Jako by matka byla motivem, který prostupuje celou sbírkou, chvílemi mizí a opět se vynořuje. A tak bude jistě milé uzavřít tento článek o Karlu Jaromíru Erbenovi krátkou připomínkou jeho matky. Paní Anna Erbanová, rozená Žábová, byla tichá a zádumčivá žena jemného citu a útlé postavy. Od mládí churavěla a nemohla dát mnoho zdraví ani svým dětem. Z devíti potomků, které porodila, jich sedm zemřelo brzy po narození. O to víc dbala o zdraví jediného syna, který se dožil dospělosti. Vydání jeho *Kytice* se bohužel nedočkala, ale když v šedesáti pěti letech umírala, věděla už, že dala českému národu básníka.

S využitím informací z knih Antonína Grunda a Julia Dolanského napsala Tereza Pogodová.

Do hudebně dramatické podoby byly převedeny balady *Kytice*,
Vrba, *Vodník*, *Zlatý kolovrat* a *Svatební košile*.

Tato podoba čerpá z vydání sbírky, které vyšlo v roce 1988
v nakladatelství Odeon.

Tučné písmo označuje verše, které jsou použity
v hudebně dramatické podobě balad.

KYTICE

Zemřela matka a do hrobu dána,
siroty po ní zůstaly;
i přicházely každyčkého rána
a matičku svou hledaly.

I zželelo se matce milých dítek;
duše její se vrátila
a vtělila se v drobnolistý kvítek,
jímž mohly svou pokryla.

Poznaly dítky matičku po dechu,
poznaly ji a plesaly;
a prostý kvítek, v něm majíc útěchu,
mateřidouškou nazvaly. –

Mateřidouško vlasti naší milé,
vy prosté naše pověsti,
natrhal jsem tě na dávné mohyle –
komu mám tebe přinéstí?

Ve skrovnou já tě kytici zavážu,
ozdobně stužkou ovinu;
do širých zemí cestu ti ukážu,
kde přibuznou máš rodinu.

Snad že se najde dcera mateřina,
jíž mile dech tvůj zavoní;
snad že i najdeš některého syna,
jenž k tobě srdce nakloní!

VRBA

Ráno sedá ke snídání,
táže se své mladé paní:

„Paní moje, paní milá,
vždycky upřímná jsi byla,

vždycky upřímná jsi byla –
jednohos mi nesvěřila.

Dvě léta jsme spolu nyní –
jedno nepokoj mi činí.

**Paní moje, milá paní,
jaké je to tvoje spaní?**

**Večer lehneš zdráva, svěží,
v noci tělo mrtvo leží.**

Ani ruchu, ani sluchu,
ani zdání o tvém duchu.

**Studené jest to tvé tělo,
jakby zpráchnivěti chtělo.**

Aniž to maličké dítě,
hořce plačíc, probudí tě. –

**Paní moje, paní zlatá,
zdali nemocí jsi jata?**

**Jestli nemoc ta závada,
nech, ať přijde moudrá rada.**

**V poli mnoho bylin stojí,
snad některá tebe zhojí.**

**Pakli v býlí není síly,
mocné slovo neomylí.**

Mocné slovo mračna vodí,
v bouři lítě chrání lodi.

Mocné slovo ohni káže,
skálu zdrtí, draka sváže.

Jasnou hvězdu strhne z nebe:
slovo mocné zhojí tebe.“ –

**„Ó pane můj, milý pane,
nechtěj dbáti řeči plané.**

**Co souzeno při zrození,
tomu nikdež léku není.**

**Co sudice komu káže,
slovo lidské nerozváže!**

**Ač bezduchá na svém loži,
vždy jsem přece v moci boží.**

**Vždy jsem přece v boží moci,
jenž mne chrání každé noci.**

**Ač co mrtvé je mi spáti,
ráno duch se zase vrátí.**

**Ráno zdráva vstáti mohu:
protož poruč pánubohu!“ –**

**Darmo, paní, jsou tvá slova,
pán úmysl jiný chová.**

Sedí babka při ohnisku,
měří vodu z misky v misku,

dvanáct misek v jedné řadě.
Pán u baby na poradě.

„Slyšíš, matko, ty víš mnoho:
víš, co potkati má koho,

víš, kde se čí nemoc rodí,
kudy smrtná žena chodí.

Pověz ty mi zjevně nyní,
co se s mojí paní činí?

Večer lehne zdráva, svěží,
v noci tělo mrtvo leží,

ani ruchu, ani sluchu,
ni zdání o jejím duchu;

studené jest její tělo,
jak by zpráchnivěti chtělo.“ –

„Kterak nemá mrtva býti,
když má jen půl živobyťi?

Ve dne s tebou živa v domě,
v noci duše její v stromě.

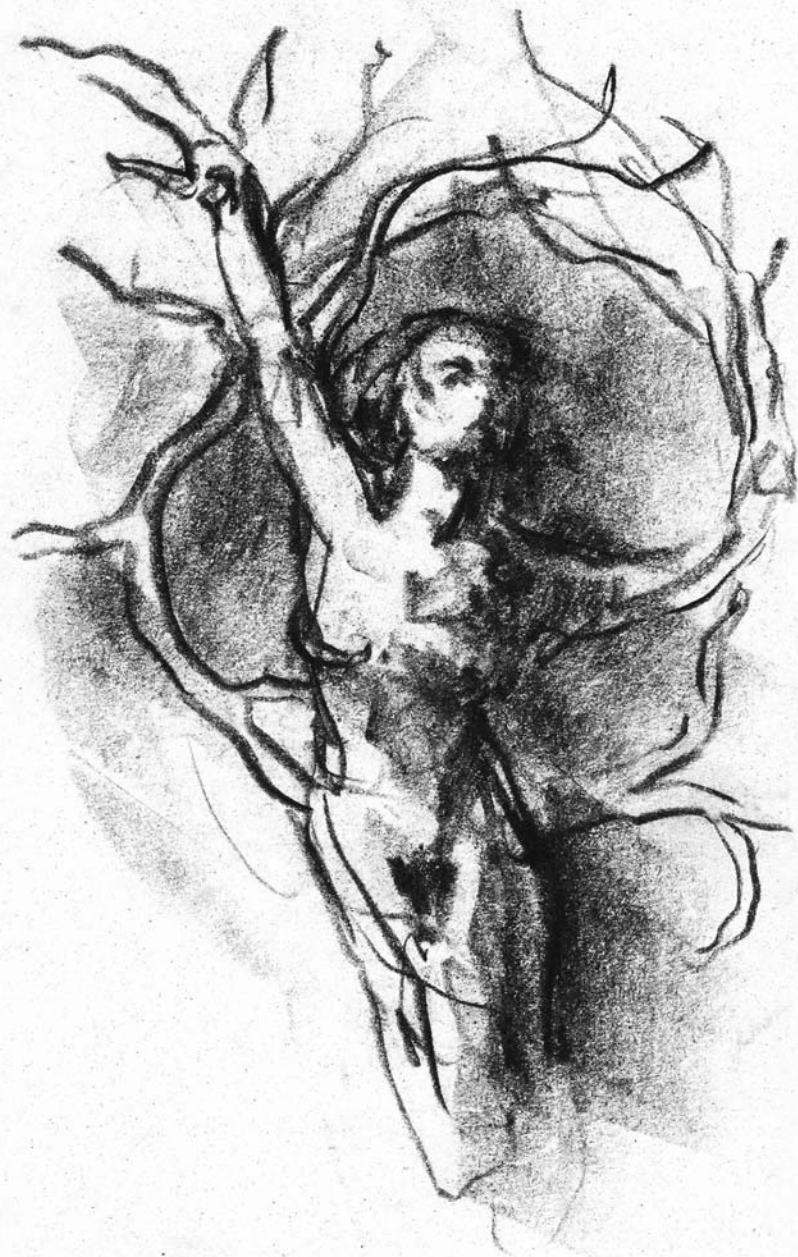
Jdi k potoku pod oborou,
najdeš vrbu s bílou korou;

žluté proutí roste na ní:
s tou je duše tvojí paní!“ –

„Nechtěl jsem já paní míti,
aby s vrbou měla žíti;

paní má ať se mnou žije,
a vrba ať v zemi hnije.“ –

Vzal sekeru na ramena,
uťal vrbu od kořena;

padla těžce do potoka,
zašuměla od hluboka,

zašuměla, zavzdychala,
jak by matka skonávala,

jak by matka umírajíc,
po dítěti se ohlédajíc. –

**„Jaký shon to k mému domu?
Komu zní hodinka, komu?“ –**

**„Umřela tvá paní milá,
jak by kosou sřata byla;**

**zdráva chodíc při své práci,
padla, jako strom se kácí;**

**zavzdychala umírajíc,
po dítěti se ohlédajíc.“ –**

„Ó běda mi, běda, běda,
paní zabil jsem nevěda,

a z děťátka v túž hodinu
učinil jsem sirotinu!

**Ó ty vrbo, vrbo bílá,
což jsi ty mne zarmoutila!**

**Vzalas mi půl živobyťi:
co mám s tebou učiniti?“ –**

**„Dej mne z vody vytáhnouti,
osekej mé žluté proutí;**

**dej prkének nařezati,
kolébku z nich udělati;**

**na kolébku vlož děťátko,
ať nepláče ubožátko.**

Když se bude kolébatí,
matka bude je chovati.

**Proutí zasad' podle vody,
by nevzalo žádné škody.**

**Až doroste hoch maličký,
bude řezat píšťaličky;**

**na píšťalku bude pěti –
se svou matkou rozprávěti!“**

VODNÍK

I

Na topole nad jezerem
seděl vodník podvečerem:
„Sviť, měsíčku, sviť,
ať mi šije nit.

Šiju, šiju si botičky
do sucha i do vodičky:
sviť, měsíčku, sviť,
ať mi šije nit.

Dnes je čtvrtek, zejtra pátek –
šiju, šiju si kabátek:
sviť, měsíčku, sviť,
ať mi šije nit.

Zelené šaty, botky rudé,
zejtra moje svatba bude:
sviť, měsíčku, sviť,
ať mi šije nit.“

II

Ráno, raničko panna vstala,
prádlo si v uzlu zavázala:
„Půjdu, matičko, k jezeru,
šátečky sobě vyperu.“

„Ach nechod', nechod' na jezero,
zůstaň dnes doma, moje dceru!
Já měla zlý té noci sen:
nechod', dceruško, k vodě ven.

Perly jsem tobě vybírala,
bíle jsem tebe oblíkala,
v sukničku jako z vodních pěn:
nechod', dceruško, k vodě ven.

Bílé šatičky smutek tají,
v perlách se slzy ukrývají,
a pátek nešťastný je den,
nechod', dceruško, k vodě ven.“ –

Nemá dceruška, nemá stání,
k jezeru vždy ji cos pohání,
k jezeru vždy ji cos nutí,
nic doma, nic jí po chuti. –

**První šáteček namočila –
tu se s ní lávka prolomila,**
a po mladičké dívčině
zavřílo se v hlubině.

Vyvalily se vlny zdola,
roztáhly se v širá kola;
a na topole podle skal
zelený mužík zatleskal.

III

Nevesely, truchlivý
jsou ty vodní kraje,
kde si v trávě pod leknínem
rybka s rybkou hraje.

Tu slunéčko nezahřívá,
větřík nezavěje:
chladno, ticho – jako žel
v srdci bez naděje.

Nevesely, truchlivý
jsou ty kraje vodní;
v poloutmě a v polousvětle
mine tu den po dni.

Dvůr vodníkův prostranný,
bohatství v něm dosti;
však bezděky jen se v něm
zastavují hosti.

A kdo jednou v křišťálovou
bránu jeho vkročí,
sotva kdy ho uhlédají
jeho milých oči. –

Vodník sedí mezi vraty,
spravuje své sítě
a ženuška jeho mladá
chová malé dítě.

„Hajej, dadej, mé děťátko,
můj bezděčný synu!
Ty se na mne usmíváš,
já žalostí hynu.

Ty radostně vypínáš
ke mně ručky obě;
a já bych se radš viděla
tam na zemi v hrobě.

Tam na zemi za kostelem
u černého kříže,
aby má matička zlatá
měla ke mně blíže.

**Hajej, dadej, synku můj,
můj malý vodníčku!
Kterak nemám vzpomínati
smutná na matičku?**

Starala se ubohá,
komu vdá mne, komu,
však se ani nenadála,
vybyla mne z domu!

Vdala jsem se, vdala již,
ale byly chyby:
starosvati – černí raci,
a družičky – ryby!

A můj muž – bůh polituj!
mokře chodí v suše
a ve vodě pod hrnčičky
střádá lidské duše.

Hajej, dadej, můj synáčku
s zelenými vlásky!
Nevdala se tvá matička
ve přibyték lásky.

Obluzena, polapena
v ošemetné síť,
nemá žádné zde radosti
leč tebe, mé dítě!“ –

**„Co to zpíváš, ženo má?
Nechci toho zpěvu!
Tvoje píseň proklatá
popouzí mne k hněvu.**

**Nic nezpívej, ženo má!
V těle žluč mi kyne:
sic učiním rybou tebe
jako mnohé jiné!“ –**

„Nehněvej se, nehněvej,
vodníku, můj muži!
Neměj za zlé rozdrčené,
zahozené růži.

Mladosti mé jarý štěp
přelomil jsi v půli;
a nic jsi mi po tu dobu
neučinil k vůli.

**Stokrát jsem tě prosila,
přimlouvala sladce,
bys mi na čas, na kratičký,
dovolil k mé matce.**

**Stokrát jsem tě prosila
v slzí toku mnohém,
bych jí ještě naposledy
mohla dáti sbohem!**

**Stokrát jsem tě prosila,
na kolena klekla;
ale kůra srdce tvého
ničím neobměkla!**

Nehněvej se, nehněvej,
vodníku, můj pane,
anebo se rozhněvej,
co díš, ať se stane.

A chceš-li mne rybou míti,
abych byla němá,
učíš mne radš kamenem,
jenž paměti nemá.

Učíš mne radš kamenem
bez myslí a citu,
by mi věčně žel nebylo
slunečního svitu!“ –

**„Rád bych, ženo, rád bych já
věřil tvému slovu;
ale rybka v širém moři –
kdo ji lapí znovu?**

**Nezbraňoval bych ti já
k matce tvojí chůze;
ale liché myslí ženské
obávám se tuze!**

**Nuže – dovolím ti já,
dovolím ti z důli;
však poručím, ať mi věrně
splníš moji vůli.**

**Neobjímej matky své,
ani duše jiné;
sic pozemská tvoje láska
s nezemskou se mine.**

**Neobjímej nikoho
z rána do večera;
před klekáním pak se zase
vrať do jezera.**

**Od klekání do klekání
dávám lhůtu tobě;
avšak mi tu na jistotu
zůstavíš to robě.“**

IV

Jaké, jaké by to bylo
bez slunéčka podletí?
Jaké bylo by shledání
bez vroucího objetí?
A když dcera v dlouhém čase
matku svou obejmě zase,
aj, kdo může za zlé míti
laskavému dítěti?

Celý den se v pláči těší
s matkou žena z jezera:
„Sbohem, má matičko zlatá!
Ach, bojím se večera!“ –
„Neboj se, má duše drahá,
nic se neboj toho vraha;
nedopustím, by tě v moci
měla vodní příšera!“ –

Přišel večer. – Muž zelený
chodí venku po dvoře;
dvěře klínem zastrčeny,
matka s dcerou v komoře.

„Neboj se, má drahá duše,
nic ti neuškodí v suše,
vrah jezerní nemá k tobě
žádné moci nahoře.“ –

Když klekání odzvonili,
buch buch! venku na dvěře:
„Pojď již domů, ženo moje,
nemám ještě večere.“ –
„Vari od našeho prahu,
vari pryč, ty lstivý vrah,
a co dřív jsi večeríval,
večeř zase v jezeře!“ –

O půlnoci buch buch! zase
na ty dvěře zpukřelé:
„Pojď již domů, ženo moje,
pojď mi ustlat postele.“ –
„Vari od našeho prahu,
vari pryč, ty lstivý vrah,
a kdo tobě prve stlával,
ať ti zase ustele!“ –

A potřetí buch buch! zase,
když se šel ranní svit:
„Pojď již domů, ženo moje,
dítě pláče, dej mu pít!“
„Ach matičko, muka, muka –
pro děťátko srdce puká!
Matko má, matičko zlatá,
nech mne, nech mne zase jít!“ –

„Nikam nechod, dcero moje,
zradu kuje vodní vrah;
ač že péči máš o dítě,
mně o tebe větší strach.
Vari, vrah, do jezera,
nikam nesmí moje dcera;
a pláče-li tvé děťátko,
přines je sem na náš prah.“

Na jezeře bouře hučí,
v bouři dítě naříká;
nářek ostře bodá v uši,
potom náhle zaniká.
„Ach matičko, běda, běda,
tím pláčem mi krev usedá;
matko má, matičko zlatá,
strachuji se vodníka!“ –

Něco padlo. – Poda dveřmi
mok se jeví – krvavý;
a když stará otevřela,
kdo leknutí vypraví!
Dvě věci tu v krvi leží –
mráz po těle hrůzou běží:
dětská hlava bez tělíčka
a tělíčko bez hlavy.

ZLATÝ KOLOVRAT

I
**Okolo lesa pole lán,
hoj jede, jede z lesa pán,
na vraném bujném jede koni,
vesele podkovičky zvoní,
jede sám a sám.**

**A před chalupou s koně hop
a na chalupu: klop, klop, klop!
„Hola hej! otevřte mi dvěře,
zbloudil jsem při lovení zvěře,
dejte vody pít!“**

**Vyšla dívčina jako květ,
neviděl také krásy svět;
přinesla vody ze studnice,
stydlivě sedla u přeslice,
předla, předla len.**

Pán stojí, nevěda, co chtěl,
své velké žízně zapomněl;
diví se tenké, rovné niti,
nemůže oči odvrátiti
z pěkné přadleny.

**„Svobodna-li jest ruka tvá,
ty musíš býti žena má!“
dívčinu k boku svému vine –
„Ach pane, nemám vůle jiné,
než jak máti chce.“**

„A kde je, děvče, máti tvá?
Nikohoť nevidím tu já.“ –
„Ach pane, má nevlastní máti
zejtra se s dcerou domů vrátí,
vyšly do města.“

II

Okolo lesa pole lán,
hoj jede, jede zase pán;
na vraném bujném jede koni,
vesele podkovičky zvoní,
přímo k chaloupce.

A před chalupou s koně hop
a na chalupu: klop, klop, klop!
„Hola! otevřte, milí lidi,
ať oči moje brzo vidí
potěšení mé!“

Vyšla babice, kůže a kost:
„Hoj, co nám nese vzácný host?“
„Nesu ti, nesu v domě změnu,
chci tvoji dceru za svou ženu,
tu tvou nevlastní.“

„Hoho, panáčku, div a div,
kdo by pomyslel jaktěživ?
Pěkně vás vítám, vzácný hoste,
však ani nevím, pane, kdo jste?
Jak jste přišel k nám?“

„Jsem této země král a pán,
náhodou včera zavolán:
dám tobě stříbro, dám ti zlato,
dej ty mně svoji dceru za to,
pěknou přadlenu.“

„Ach pane králi, div a div,
kdo by se nadál jaktěživ?
Vždyť nejsme hodny, pane králi,
kéž bychom záslužněji stály
v milosti vaší!

Ale však radu, radu mám:
za cizí – dceru vlastní dám;

jeť podobna té druhé právě
jak oko oku v jedné hlavě –
její nit – hedbáv!“

„Špatná je, babo, rada tvá,
vykonej, coť poroučím já:
zejtra, až den se ráno zjasní,
provodíš dceru svou nevlastní
na královský hrad!“

III

„Vstávej, dceruško, již je čas,
pan král již čeká, bude kvas;
však jsem já ani netušila –
nu bodejž dobře pořídila
v královském hradě!“

„Stroj se, sestřičko moje, stroj,
v královském hradě bude hoj;
vysoko jsi se podívala,
nízko mne, hleďte, zanechala –
nu jen zdráva buď!“

„Pojď již, Dorničko naše, pojď,
aby se nehněval tvůj choť;
až budeš v lese na rozhraní,
na domov nevzpomeneš ani –
pojď jen honem, pojď!“

„Matko, matičko, řekněte,
nač s sebou ten nůž berete?“ –
„Nůž bude dobrý – někde v chladu
vypíchnem oči zlému hadu –
pojď jen honem, pojď!“

„Sestro, sestřičko, řekněte,
nač tu sekeru nesete?“ –
„Sekera dobrá – někde v keři
useknem hnáty líté zvěři –
pojď jen honem, pojď!“

**A když již přišly v chlad a keř:
„Hoj, ty jsi ten had, tys ta zvěř!“
Hory a doly zaplakaly,
kterak dvě ženy nakládaly
s pannou ubohou!**

„Nyní se s panem králem těš,
těš se s ním, kterakkoli chceš:
objímej jeho svěží tělo,
pohlížej na to jasné čelo,
pěkná přadleno!“ –

**„Mamičko, kterak udělám,
kam oči a ty hnáty dám?“ –
„Nenechávej jich podle těla,
ať někdo jich zas nepřidělá –
radš je s sebou vem.“**

**A když již zašly za tu chvoj:
„Nic ty se, dcero má, neboj,
však jsi podobná té tam právě
jak oko oku v jedné hlavě –
neboj ty se nic!“**

A když již byly hradu blíž,
pan král vyhlíží z okna již;
vychází s pány svými v cestu,
přivítá matku i nevěstu,
zrady netuše.

I byla svatba – zralý hřích,
panna nevěsta samý smích;
i byly hody, radování,
plesy a hudby bez ustání
do sedmého dne.

**A když zasnival osmý den,
král musí jíti s vojsky ven:
„Měj se tu dobře, paní moje,**

**já jedu do krutého boje,
na nepřitele.**

Navrátím-li se z bitvy zpět,
omladne naší lásky květ!
**Zatím na věrnou mou památku
hleď sobě pilně kolovrátku,
pilně doma před!“**

IV
**V hluboké pusté křovině
jak se tam vedlo dívčině?
Šest otevřených proudů bylo,
z nichž se jí živobytí lilo
na zelený mech.**

Vzešlo jí náhle štěstí moc,
nynčko jí hrozí smrti noc:
**tělo již chladne, krev se sedá –
běda té době, běda, běda,
když ji spatřil král!**

**A tu se z lesních kdesi skal
stařeček nevídaný vzal:
šedivé vousy po kolena –
to tělo vloživ na ramena,
v jeskyni je nes.**

**„Vstaň, mé pachole, běž, je chvat,
vezmi ten zlatý kolovrat:
v královském hradě jej prodávej,
za nic jiného však nedávej
nežli za nohy.“ –**

**Pachole v bráně sedělo,
zlatý kolovrat drželo.
Královna z okna vyhlížela:
„Kéž bych ten kolovrátek měla
z ryzího zlata!**

Jděte se, matko, pozeptat,
zač je ten zlatý kolovrat?“ –
„Kupte, paničko, drahý není,
můj otec příliš nevycení:
za dvě nohy jest.“

„Za nohy? Ajaj, divná věc!
Ale já chci jej míti přec:
jděte, mamičko, do komory,
jsou tam ty nohy naší Dory,
dejte mu je zaň.“

Pachole nohy přijalo,
do lesa zpátky spěchalo. –
„Podej mi, chlapče, živé vody,
nechť bude tělo beze škody,
jako bývalo.“

A ránu k ráně přiložil,
a v nohou oheň zas ožil,
a v jeden celek srostlo tělo,
jako by vždycky bylo celo,
bez porušení.

„Jdi, mé pachole, k polici,
vezmi tu zlatou přeslici:
v královském hradě ji prodávej,
za nic jiného však nedávej,
nežli za ruce.“ –

Pachole v bráně sedělo,
přeslici v rukou drželo.
Královna z okna vyhlížela:
„Och, kéž bych tu přesličku měla
ke kolovrátku!

Vstaňte, mamičko, z lavice,
ptejte se, zač ta přeslice?“ –
„Kupte, paničko, drahá není,

můj otec příliš nevycení,
za dvě ruce jest.“

„Za ruce!? Divná, divná věc!
Ale já ji chci mítí přec:
jděte, mamičko, do komory,
jsou tam ty ruce naší Dory,
přineste mu je.“

Pachole ruce přijalo,
do lesa zpátky spěchalo. –
„Podej mi, chlapče, živé vody,
necht' bude tělo beze škody,
jako bývalo.“

A ránu k ráně přiložil,
a v rukou oheň zas ožil,
a v jeden celek srostlo tělo,
jako by vždycky bylo celo,
bez porušení.

„Skoč, hochu, na cestu se měj,
mám zlatý kužel na prodej:
v královském hradě jej prodávej,
za nic jiného však nedávej,
nežli za oči.“ –

Pachole v bráně sedělo,
zlatý kuželík drželo.
Královna z okna vyhlížela:
„Kéž bych ten kuželíček měla
na tu přesličku!

Vstaňte, mamičko, jděte zas,
ptejte se, zač ten kužel as?“ –
„Za oči, paní, jinak není,
tak mi dal otec poručení,
za dvě oči jest.“

„Za oči!? Neslýchaná věc?
A kdo je, chlapče, tvůj otec?“ –
„Netřeba znáti otce mého:
kdo by ho hledal, nenajde ho,
jinak přijde sám.“ –

„Mámo, mamičko, co počít?
A já ten kužel musím mít!
Jděte tam zase do komory,
jsou tam ty oči naší Dory,
ať je odnese.“

Pachole oči přijalo,
do lesa zpátky spěchalo. –
„Podej mi, chlapče, živé vody,
necht' bude tělo beze škody,
jako kdy prve.“

A oči v důlky položil,
a zhaslý oheň zas ožil;
a panna vůkol pohlížela –
však nikoho tu neviděla,
než se samotnu.

V
A když byly tři neděle,
král jede z vojny vesele:
„A jak se máš, má paní milá,
a zdalis pamětliva byla
mých posledních slov?“

„Och, já je v srdci nosila,
a hleděte, co jsem koupila:
jediný mezi kolovraty,
přeslici, kužel – celý zlatý,
vše to z lásky k vám!“

„Pojď se, má paní, posadit,
upřed' mi z lásky zlatou nit.“ –

Ke kolovrátku chutě sedla,
jak zatočila, celá zbledla –
běda, jaký zpěv!

„Vrrr – zlou to předeš nit!
Přišla jsi krále ošidit:
nevlastní sestru zabila,
údův a očí ji zbavila –
vrrr – zlá to nit!“

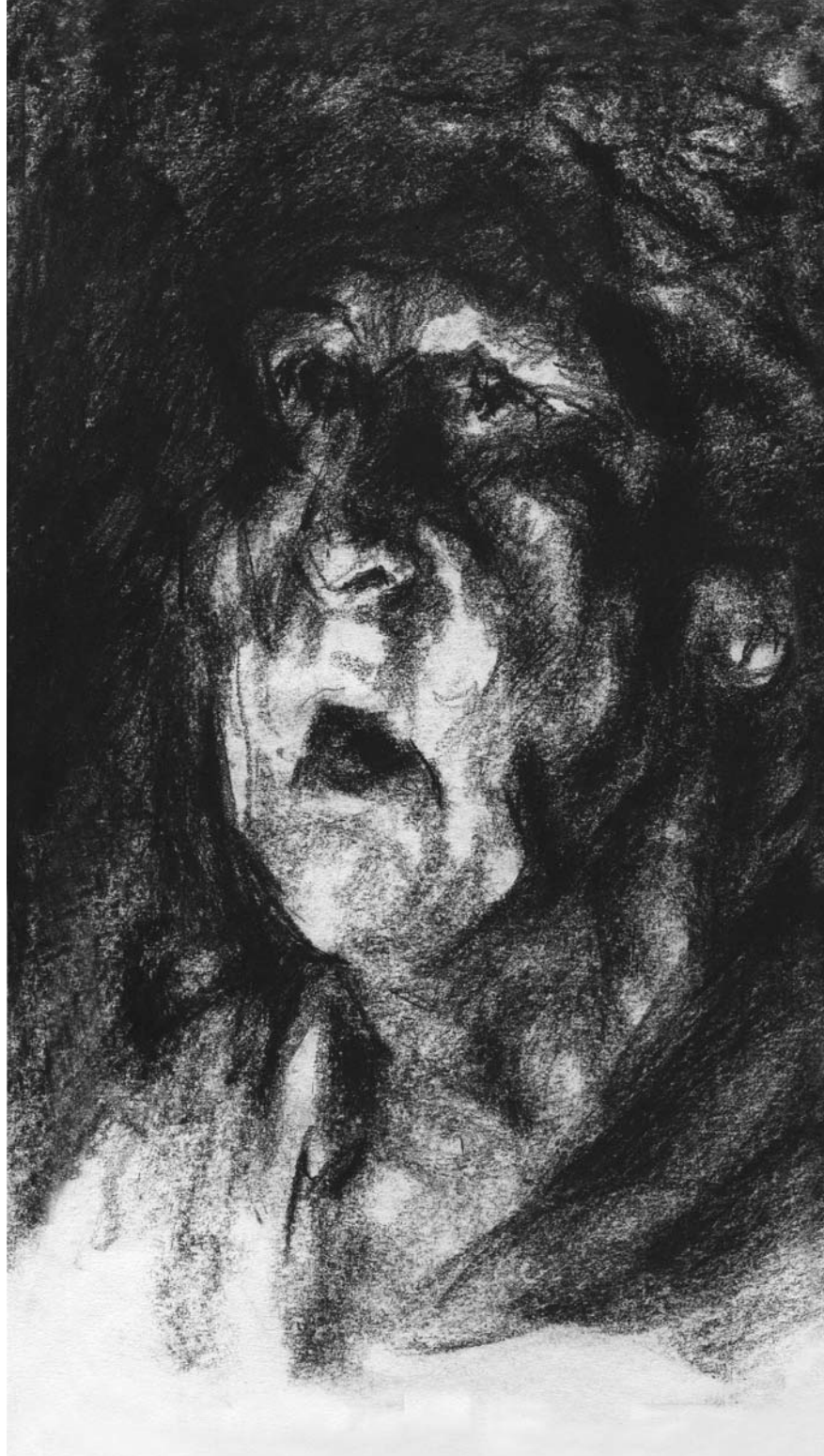
„Jaký to kolovrátek máš?
A jak mi na něj divně hráš!
Zahraj mi, paní, ještě znova,
nevím, co chtějí tato slova:
před, má paní, před!“

„Vrrr – zlou to předeš nit!
Chtěla jsi krále ošidit:
pravou nevěstu jsi zabila
a sama se's jí učinila –
vrrr – zlá to nit!“

„Hó, strašlivě mi, paní, hráš!
Nejsi tak, jak se býti zdáš!
Zahraj mi, paní, do třetice,
abych uslyšel ještě více:
před, má paní, před!“

„Vrrr – zlou to předeš nit!
Přišla jsi krále ošidit:
sestra tvá v lese, v duté skále,
ukradla jsi jí chotě krále –
vrrr – zlá to nit!“

Jak ta slova král uslyšel,
skočil na vrance, k lesu jel;
hledal a volal v širé lesy:
„Kdes, má Dorničko, kde jsi, kde jsi,
kdes, má rozmilá?“ –

VI

**Od lesa k hradu polí lán,
hoj jede, jede s paní pán;
na vraném bujném jedou koni,
vesele podkovičky zvoní,
na královský hrad.**

**I přišla svatba zase zpět,
panna nevěsta jako květ;
i byly hody, radování,
hudby a plesy bez ustání
po tři neděle.**

**A což ta matka babice?
A což ta dcera hadice? –
Hoj, vyjí čtyři vlci v lese,
každý po jedné noze nese
ze dvou ženských těl.**

**Z hlavy jim oči vyňaty,
ruce i nohy uřaty:
co prve panně udělaly,
toho teď na se dočekaly
v lese hlubokém.**

**A což ten zlatý kolovrat?
Jakou teď píseň bude hrát? –
Jen do třetice zahrát přišel,
pak ho již nikdo neuslyšel,
ani nespatřil.**

SVATEBNÍ KOŠILE

Již jedenáctá odbila,
a lampa ještě svítila,
a lampa ještě hořela,
co nad klekadlem visela.

Na stěně nízké světničky
byl obraz boží rodičky,
rodičky boží s dětátkem,
tak jako růže s poupátkem.

A před tou mocnou světicí
viděti pannu klečící:
klečela, líce skloněné,
ruce na prsa složené;
slzy jí z očí padaly,
želem se nádra zdvihaly.
A když slzička upadla,
v ty bílé nádra zapadla.

„Žel bohu, kde můj tatíček?
Již na něm roste trávníček!
Žel bohu, kde má matička?
Tam leží – podle tatíčka!
Sestra do roka nežila,
bratra mi koule zabila.

**Měla jsem, smutná, milého,
život bych dala pro něho!
Do ciziny se obrátil,
potud se ještě nevrátil.**

Do ciziny se ubíral,
těšil mě, slzy utíral:
„Zasej, má milá, zasej len,
vzpomínej na mne každý den,
první rok přádlá hledívej,
druhý rok plátno polívej,

**třetí košile vyšívej:
až ty košile ušíješ,
věneček z routy povíješ.“**

**Již jsem košile ušila,
již jsem je v truhle složila,
již moje routa v odkvětě,
a milý ještě ve světě,
ve světě šířím, širokém,
co kámen v moři hlubokém.
Tři léta o něm ani sluch,
živ-li a zdrav – zná milý bůh!**

**Maria, panno přemocná,
ach budiž ty mi pomocna:
vrať mi milého z ciziny,
květ blaha mého jediný;
milého z ciziny mi vrať –
aneb život můj náhle zkrať:
u něho život jarý květ –
bez něho však mě mrzí svět.
Maria, matko milosti,
buď pomocnicí v žalosti!“**

**Pohnul se obraz na stěně –
i vzkřikla panna zděšeně;
lampa, co temně hořela,
prskla a zhasla docela.
Možná, žeť větru tažení,
možná i – zlé že znamení!**

**A slyš, na zaspí kroků zvuk
a na okénko: tuk, tuk, tuk!
„Spíš, má panenko, nebo bdíš?
Hoj, má panenko, tu jsem již!
Hoj, má panenko, co děláš?
A zdalipak mě ještě znáš,
aneb jiného v srdci máš?“**

„Ach můj milý, ach pro nebe,
tu dobu myslím na tebe;
na tě jsem vždycky myslila,
za tě se právě modlila!“

„Ho, nech modlení – skoč a pojd,
skoč a pojd a mě doprovod;
měsíček svítí na cestu:
já přišel pro svou nevěstu.“

„Ach proboha, ach co praviš?
Kamž bychom šli – tak pozdě již!
Vítr burácí, pustá noc,
počkej jen do dne – není moc.“

„Ho, den je noc, a noc je den –
ve dne mé oči tlačí sen!
Dřív než se vzbudí kohouti,
musím tě za svou pojmouti.
Jen neprodlévej, skoč a pojd,
dnes ještě budeš moje choť!“ –

Byla noc, byla hluboká,
měsíček svítí z vysoka
a ticho, pusto v dědině,
vítr burácel jedině.

A on tu napřed – skok a skok,
a ona za ním, co jí krok.
Psi houfem ve vsi zavýli,
když ty pocestné zvětřili;
a vyli, vyli divnou věc:
žetě nablízku umrlec!

„Pěkná noc, jasná – v tu dobu
vstávají mrtví ze hrobů,
a nežli zviš, jsou tobě blíž –
má milá, nic se nebojíš?“

„Což bych se bála? Tys se mnou,
a oko boží nade mnou. –
Pověz, můj milý, řekni přec,
živ-li a zdráv je tvůj otec?
Tvůj otec a tvá milá má,
a ráda-li mě bude znát?“

„Moc, má panenka, moc se ptáš,
jen honem pojd – však uhlídáš.
Jen honem pojd – čas nečeká,
a cesta naše daleká. –
Co máš, má milá, v pravici?“

„Nesu si knížky modlicí“

„Zahod' je pryč, to modlení
je těžší nežli kamení!
Zahod' je pryč, ať lehce jdeš,
jestli mi postačiti chceš.“

Knížky jí vzal a zahodil,
a byli skokem deset mil. –

A byla cesta výšinou,
skalami, lesní pustinou;
a v rokytí a v úskalí
divoké feny štěkaly;
a kulich hlásal pověsti:
žetě nablízku neštěstí. –

A on vždy napřed – skok a skok,
a ona za ním, co jí krok.
Po šípkoví a po skalí
ty bílé nohy šlapaly;
a na hloží a křemení
zůstalo krve znamení.

„Pěkná noc, jasná – v tento čas
mrtví s živými chodí zas;
a nežli zviš, jsou tobě blíž –
má milá, nic se nebojíš?“

„Což bych se bála? Tys se mnou,
a ruka Páně nade mnou. –
Pověz, můj milý, řekni jen,
jak je tvůj domek upraven?
Čistá světnička? Veselá?
A zdali blízko kostela?“

„Moc, má panenka, moc se ptáš,
však ještě dnes to uhlídáš.
Jen honem pojď – čas utíká,
a dálka ještě veliká. –
Co máš, má milá, za pasem?“

„Růženec s sebou vzala jsem.“

„Ho, ten růženec z klokočí
jako had tebe otočil!
Zúží tě, stáhne tobě dech:
zahod' jej pryč – neb máme spěch!“

Růženec popad, zahodil,
a byli skokem dvacet mil. –

A byla cesta nížinou,
přes vody, luka, bažinou;
a po bažině, po slují
modrá světélka laškují:
dvě řady, devět za sebou,
jako když s tělem k hrobu jdou;
a žabí havěť v potoce
pohřební píseň skřehoce. –

A on vždy napřed – skok a skok,
a jí za ním již slábné krok.
Ostřice dívku ubohou
břitvami řeže do nohou;
a to kapradí zelené
je krví její zbarvené.

„Pěkná noc, jasná – v tu dobu
spěchají živí ke hrobu;
a nežli zviš, jsi hrobu blíže –
má milá, nic se nebojíš?“

„Ach nebojím, vždyť tys se mnou,
a vůle Páně nade mnou!
Jen ustaň málo v pospěchu,
jen popřej málo oddechu.
Duch slábné, nohy klesají,
a k srdci nože bodají!“

„Jen pojď a pospěš, děvče mé,
však brzo již tam budeme.
Hosté čekají, čeká kvas,
a jako střela letí čas. –
Co to máš na té tkaničce,
na krku na té tkaničce?“

„To křížek po mé matičce.“

„Hoho, to zlato proklaté
má hrany ostře špičaté!
Bodá tě – a mě jinak,
zahod' to, budeš jako pták!“

Křížek utrh a zahodil,
a byli skokem třicet mil. –

Tu na planině široké
stavení stojí vysoké;
úzká a dlouhá okna jsou,
a věž se zvonkem nad střechou.

„Hoj, má panenke, tu jsme již!
Nic, má panenke, nevidíš?“

„Ach proboha, ten kostel snad?“

„To není kostel, to můj hrad!“

„Ten hřbitov – a těch křížů řad?“

„To nejsou kříže, to můj sad!
Hoj, má panenke, na mě hled'
a skoč vesele přes tu zed!“

„Ó nech mne již, ó nech mne tak!
Divý a hrozný je tvůj zrak;
tvůj dech otravný jako jed,
a tvoje srdce tvrdý led!“

„Nic se, má milá, nic neboj!
Veseloť u mne, všeho hoj:
masa dost – ale bez krve,
dnes bude jinak poprvé! –
Co máš v uzlíku, má milá?“

„Košile, co jsem ušila.“

„Netřeba jich víc nežli dvě:
ta jedna tobě, druhá mně.“

Uzlík jí vzal a s chechtotem
přehodil na hrob za plotem.
„Nic ty se neboj, na mě hled'
a skoč za uzlem přes tu zed.“

„Však jsi ty vždy byl přede mnou,
a já za tebou cestou zlou;
však jsi byl napřed po ten čas:
skoč a ukaž mi cestu zas!“

Skokem přiskočil ohradu,
nic nepomyslíl na zradu;
skočil do výše sáhů pět –
jí však již venku nevidět:
jenom po bílém obleku
zablesklo se jest v útěku,
a schrána její blízko dost –
nenadál se zlý její host!

Stojíš tu, stojí komora:
nizoučké dvěře – závora;
zavrzly dvěře za pannou
a závora jí ochranou.
Stavení skrovné, bez oken,
měsíc lištami šeril jen;
stavení pevné jako klec,
a v něm na prkně – umrlec.

Hoj, jak se venku vzmáhá hluk,
hrobových oblud mocný pluk;
šumí a kolem klapají
a takto píseň skuhrají:

„Tělu do hrobu přísluší,
běda, kdos nedbal o duši!“

A tu na dvěře: buch, buch, buch!
burácí zvenčí její druh:
„Vstávej, umrlče, nahoru,
odstrč mi tam tu závoru!“

A mrtvý oči otvírá,
a mrtvý oči protírá,
sbírá se, hlavu pozvedá
a půlkolem se ohlédá.

„Bože svatý, rač pomoci,
nedejž mne ďáblu do moci! –
Ty mrtvý, lež a nevstávej,
pánbůh ti pokoj věčný dej!“

A mrtvý hlavu položiv,
zamhouřil oči jako dřív. –

A tu poznovu – buch, buch, buch!
silněji tluče její druh:
„Vstávej, umrlče, nahoru,
otevři mi svou komoru!“

A na ten hřmot a na ten hlas
mrtvý se zdvihá z prkna zas
a rámě ztuhlé naměří
tam, kde závora u dveří.

„Spas duši, Kriste Ježíši,
smiluj se v bídě nejvyšší! –
Ty mrtvý, nevstávej a lež;
pánbůh tě potěš – a mne též!“

A mrtvý zas se položiv,
natáhnul údy jako dřív. –

A znova venku: buch, buch, buch!
až panně mizí zrak i sluch!
„Vstávej, umrlče, hola hou,
a podej mi sem tu živou!“

Ach běda, běda děvčeti!
Umrlý vstává potřetí
a velké, kalné své oči
na poloumrtvou otočí.

„Maria Panno, při mně stůj,
u syna svého oroduj!
Nehodně jsem tě prosila:
ach odpusť, co jsem zhřešila!
Maria, matko milosti,
z té moci zlé mě vyprosti!“

A slyš, tu právě nablízce
kokrhá kohout ve vísce;
a za ním, co ta dědina,
všecka kohoutí družina.

Tu mrtvý, jak se postavil,
pádem se na zem povalil,
a venku ticho – ani ruch:
zmizel dav, i zlý její druh. –

**Ráno, když lidé na mši jdou,
v úžasu státi zůstanou:
hrob jeden dutý nahoře,
panna v umrlčí komoře,
a na každičké mohyle
útržek z nové košile. –**

Dobře ses, panno, radila,
na boha že jsi myslila
a druha zlého odbyla!
Bys byla jinak jednala,
zle bysi byla skonala:
tvé tělo bílé spanilé,
bylo by co ty košile!

Program vydalo
Národní divadlo moravskoslezské,
příspěvková organizace statutárního města Ostrava,
Čs. legií 148/14, 701 04 Ostrava – Moravská Ostrava
www.ndm.cz

Ředitel Jiří Nekvasil
Šéf souboru opereta/muzikál Patrick Fridrichovský

Redakce programu Tereza Pogodová
Výtvarné zpracování programu a sazba Lubomír Šedivý
Fotografie z inscenace Martin Popelář,
fotografie na stranách 109, 114, 115 a 132 Werner Ullmann

Nositele autorských práv k dílu zastupuje
Národní divadlo moravskoslezské.

Tisk KARTIS+Co s.r.o.

Činnost Národního divadla moravskoslezského,
příspěvkové organizace statutárního města Ostrava,
je financována z rozpočtu města Ostravy.

Aktivity NDM jsou také finančně podporovány
Ministerstvem kultury České republiky
a Moravskoslezským krajem.

ISBN 978-80-87650-52-3

HLAVNÍ PARTNER:

ArcelorMittal

PARTNER INSCENACÍ OPERETA/MUZIKÁL:

OSTRAVA!!!
MORAVSKÁ OSTRAVA
A PŘÍVOZ

OSTRAVA!!!

*Kyřice (prolog) – Jan Dunděra,
Magdaléna Ostráková a Jiří Halama*

Vrba – Zuzana Kantorová

Vrba – Alena Karkošková a Rastislav Širila

Vrba – Jarmila Hašková a Rastislav Širila

Vrba – Zuzana Kantorová a Rastislav Širila

Vrba – pohřební scéna

Vrba – stavění kolébky

Vodník – Veronika Dohňalová a členky Operního studia NDM

Vodník – Veronika Dohňalová a Soňa Jungová

Vodník – Ivan Dejmál a členky Operného štúdia NDM

Vodník – Veronika Dohnalová
a členky Operného štúdia NDM

Vodník – Ivan Dejmal, Soňa Jungová, Veronika Dohnalová a členky Operního studia NDM

Vodník – závěrečná scéna, v předání Jiří Halama

Zlatý kolovrat – Jana Kurečková, Patricia Janečková a Kristýna Karpálová

Zlatý kolovrat – členové Operního studia NDM

Zlatý kolovrat – Jiří Halama a Johana Habiballa

Zlatý kolovrat – Tomáš Kura, Kristýna Karpálová
a členové Operního studia NDM

Zlatý kolovrat – Matyáš Walder, Patriciia Janečková, Jiří Halama a členové Operního studia NDM

Zlatý kolovrat – Patriciia Janečková, Tomáš Kura
a členové Operního studia NDM

Kytice (epilog) – Magdaléna Ostárková
s babičkou Marií Šimíkovou